

Det Ottende Capitel

Om Hirsholms Amt eller District

Hirsholms District, som for nærværende Tiid tilhører Hendes Majestæt vores Allernaadigste Enke-Dronning SOPHIA MAGDALENA, haver af den Aarsag, sin egen Amtmand og Birketing (*), skjønt det blant Amterne er ikkun lidet, nemlig fra Rudersdal, paa Kiøbenhavns Amts Græntze, indtil en Fierding-Vey Norden for Nibaae, hvor Cronborg-Amt begynder, findes det to Miile langt, og i Breden, fra Friderichsborg-Amt, indtil Rungsted ved Strandkanten, ligeledes. Hartkornets beløb er 10766 Tønder. Egnen er lystig og behagelig for Øyet, bestaaende allermeeest i Skove og ferske Vande, men af frugtbar Agerland er den ikke meget at rose, særdeles hvor de mange opryddede Skov-Grunde ikke længe have været under Dyrkelse. Denne sidste hindres ogsaa meget ved Viltets Overmagt, (237) som lader Landmanden beholde lidet Haab om at høste fuld Frugt af sin Sæd.

(*) De Landsbyer og Eenestegaarde, som nu udgiøre Hirsholms-Amt, vare først under Fridrichsborgs-Amt, hvorfra de Anno 1584 bleve tagne og lagte under Cronborg-Amt, kaldtes dog Hørsholms Birk. Danske Magazin Tom. IV. Pag 101. Derfra bleve de i vor Tiid, atter adskilte, da Kong CHRISTIAN VI. Skenkede dem til sin Dronning SOPHIA MAGDALENA, og efter Forlenings-Brevet, gjorde dem til et eget Amt.

Oeconomisk Forandring. Imidlertid haver Allerhøystbemeldte Hendes Kongelige Majestæt, Aar 1761 allernaadigst sat Forsøg paa, at opmuntre Amtets Bønder til mueligste Stræbsomhed, ved den høypriselige Forbedring i deres Vilkaar, at de af Fæste-Bønder ere blevne Selv-Eyere, og deres Gaarde arvelige. Kort tilforn, vare de og blevne frie tagne fra det sedvanlige Hoveri-Arbeyd, mod en Taalelig Afgift i Penge, og paa det at saadant kunde skee, ere alle Hirsholms nogle underliggende mindre Gaardes, nemlig: Sandholms, Eskemoses og Ebberøds Hovmarker, ved offentlig Auction bortsolgte til adskillige private Folk, hvilke, mod en vis aarlig Penge, nyde samme Friheder, som er Hoved-Gaard tilkommer, undtagen Skov, Jagt og Fiskerie. En Indretning som vist nok bliver tilkiendelig Formeerelse i de Kongelige Indkomster, men dersom Kiøberne i Længden skulle finde deres Reigning derved, da er intet visere, end at Viltets Magt, som nu er uden Grændser, maa indskrænkes til én eller fleere Dyrehaver, her ligesom ved de Engelske Landgods.

Fiskerie. Det Kongelige Fiskerie falder temmelig got i Selsøe, Birkerød-Søe, og adskillige ANDRE Vande, særdeles ved Gaarden Ebberød, hvor Erke-Biskop JOH. SVANNING, som fordum eyede det, anvendte store Penge paa Penge paa dets Indrettelse, ja lod endogsaa legge Kaaber-Render til Afløb imellem nogle Vande. Af samme Fiskerie, som snart haver været under Forpagtning, snart under Forvaltning, tages ikke alene det fornødne til Hoffets Behov, men ogsaa til at selge i Kiøbenhavn. Saa falder og noget Strandfiskerie, ved Søekanten. Endeel af Bønderne søge deres Næring i det som Skov-Egnen giver Anledning til, saasom Kul-Svierie og deslige.

Kirker og Landsbyer. Kiøbstæder findes her i (238) Districtet ingen, som egentligen kunde svare til det Navn, thi vel er ved det Kongelige Slot Hirsholm en Samling af Huse, som Anno 1743 Haver faaet Kiøbstæds-Frihed, men da alene beboes af nogle Hofbetientere, Værtshuusholdere og Haandværks-Folk, saa drives der intet Kiøbmandskab, eller egentligen saa kaldet Borgerlig-Næring. De under Hirsholm sorterende Kirke-Sogne, Byer og Gaarde, som ellers henhøre til Liunge-Cronborg-Herret, ere følgende:

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus II, 1764

- 1) Blaustrød, Ludserød, Tokkekiøbs-Gaard, Kettinge, Hofvilt-Gaard, Sandhoëm-Gaard, Stampeløes-Gaard, Sælsmark, Sutterup-Gaard, Stimmestrup-Gaard, Nebbe-Gaard, Agilds-Huus, Askehauge og Grønne-Gade Huse, Langelts Torp, Heedehauge Torp, Mortenstrup, Svendstrup-Gaard, Sammerhuus, Overdams-Huus, Berelt-Torp, Skovhusene, Allerød-Gaaard.
- 2) Birkerød: Hirsholm Slot og Bye, Sophienberg Slot, Eskemose-Gaard, Hestekiøb-Gaard, Kairød, Raunsnese, Isterød, Usserød og Mølle, Kokkedal-Gaard, Rungsted, Bukeballetorp, Vallerød, Sandberg, Ubberød-Gaarde, Høster-Kiøb, Ebberød-Gaard, Skougerød-Mølle, Vidstrup, Smidstrup, Mikelborg-Gaard, Lolleke-Huse, Rudersdal, Petersborg-Gaard, Helleholms-Huse.
- 3) Karleboe: Niberød, Fretofte, Stadsevang, Heslerød, Ullerød, Anderød, Skiørbeks-Huus, Damholts-Huus, Hauge-Gaard, Illerød-Gaard, Nibe-Bye og Mølle, Nibaae, Veyenbred, Bransholm, Kieekelt, Vasebeks-Mølle, Dunse Krud-Mølle.

Hirsholms Slot. Det mærkværdigste i Amter er de tvende Kongelige Slotte, nemlig Hirsholm, egentligen og efter Navnets rette Oprindelse Hørsholm, det er Hæsteholm, thi i det gamle Sprog, ligesom endnu i det Engelske, betyder Hors, Hørs, en Hæst, og til Stutterie er Egnen saasom vel beqvem, allermeest bleven brugt i gamle Dage. Ørshol ved Helsingør og flere Steders Navne betyder det samme (*) Hvor længe Hirsholm, som ligger tre Mile for Kiøbenhavn, haver været regnet blant Kronens Forleninger, findes ikke optegnet. Den Beskrivelse om Staden Helsingør, som en Anonymus 1757 haver udgivet, regner p. 223 Hirsholm som der tillige kaldes Hørseholm og Hiortholm, blant Pavedommets Monke-Kloster, og dertil haver Autor haft Anledning af A. BERNTSEN pag. 22 og J L Wolf pag. 522, thi begge melde udtrykkeligen om Hørsholm Kloster i denne Egn. Men med Vished kand jeg ikke stadfæste det, i Mangel af tilstrekkelig Grunde.

(*) Fløyet paa eet af de forrige Taarne, som jeg selv haver seet, forestillede en Hiort, men de var et Paafund i de sildigere Tider, d man allerede var kommen i med at kalde Slottet Hirscholm. Jægersborg Fløy havde ogsaa en Hiort, siden det blev et Jagt Slot. Nu omstunder kand det Navn Hirsholm siges at være ret betydeligt og grundet i Sagen selv, siden Hiort og Raadyr have der faaet Overhaand, som før blev meldet.

Forrige Eyere. Det forekommer ikke heller blant dei Reformationes Tiden seculariserede Kloster. I hvor om alting er, synes rimeligt, at Hirsholm i Kong FRIDERICH I. Tiid, maa have været et Kongeligt Kron-Lehn, tul A. HVITFELD siger pag. 1267 at Kong FRIDERICH I. Aar 1523 forlenede Biskop Lauge Urne af Roeskilde, med Hørsholm.

Siden er Slottet og Godset bleven den Ulfeldske-Families Eyendom, indtil den alt for bekiendte Corfitz-Ulfeld, midt i forrige Seculo, ved stor Utroeskab forbrød det, saavelsom akt sit øvrige Jordegods, da Hirsholm efter Fiskalens Paastand, dømtes at være hiemfalden til (240) Hans Kongelige Majestæt FRIDERICH III. (*).

(*) Saadant er ikke skeet strax, men efter at Hirsholm endnu havde været nogen Tiid i en anden Adels-Mands Hænder; thi Corfitz Ulfelds Gemahl beretter i sin Levnets Beskrivelse, at Kongen forlenede Hirsholm til Henrich Ramel, efter at det var taget fra hendes Herre. See O. Bangs Samlinger T. I. p. 134.

Som forærede det til sin Dronning SOPHIA AMALIA og lagde dertil Dronning-Gaard ved Furesø, samt Østrup-Gaard ved Esseroms-Søe, hvor Fredensborg nu er. Følgeligen blev det under Hirsholms District sorterende Gods temmelig stort; Men i vore Tider, haver det atter faaet sine gamle Grændser; Thi da Kong FRIDERICH IV. Anno 1719 var betænkt paa at indrette i alle Provintzer sine Rytter-Districter, saa blev paa den eene Side Søllerød Sogn med Dronning-Gaard, givet Kiøbenhavns-Amt tilbage, ligesom Kronborg-Amt, paa den anden Side, fik Asminrøds og Grønholts Sogne, med Østrup-Gaard tilbage øvige 3 Kirke-Sogne som tilforn ere anførte, bleve beskikkede til et saa kaldet Lifgedinge, og Hirsholm Slot, som et Kongeligt Enke-Sæde, for Høysalig Dronning LOVISE, FRIDERICH IV. Gemahl, hvilken ikke havde Lyst til at boe paa Nyekiøbing-Slot i Falster nu Høystbemeldte Hendes Majestæt ikke oplevede sin Herres Død, sa blev Hirsholm Hendes Herr Søn, Høysalig Kong CHRISTIAN VI som da VÆRENDE Cron-Printz, men af ham igien sin Høyelskelige Gemahl, Dronning SOPHIA MAGDALENA overdraget, og med nogen **nye Bygning** forøget, nemlig den mellemste Deel af det nu værende Corps de Logis, ikke i Sammenhæng med det gamle Slot, men paa dets søndre (241) Side, ud mod Haven, anlagt.

Hendes Kongelige Majestæt, saasom e Elsker af Bygnings-Konsten, fandt siden Behag i at lade dette nye Slot, fra Anno 1733 til 1744 deels forhøye, saa at Mezzaninen blev en fuldkommen Etage, deels ogsaa paa begge Enderne, lod man det udvide, formedelst tvende tilbygte Pavillons af hvilke den eene blev indrettet til en Slots-Kirke, den anden til flere Gemakker, følgelig fik Hovet-Facaden en Længde af 320 Fod, Imidlertid ville dette nye Slot ikke forslaae, til at tage mod den gandske Hof-Stat, hvorfor ved Siderne bleve bygte tvende lange Fløye, men derimod det gamle Slot, som stod paa en Banke, der hvor Taarn-Porten nu er, 737 gandske nedbrudt, og paa den fleise Grund, i Parallel Linie med Slottet selv, opført en lavere Bygning, som ikke betog Udsigten, samt midt paa den samme, anlagt Hovet-Porten, og over den et ziirligt Taarn, hvis Spiir forestiller en Pyramide, som bæres af 4 Løver og dekkes med en Kongelig Crone. Ved den Anledning blev endeel af Søen som Slottet ligger i, opfyldt, dog ikke strax med saa fast Grund, at samme kunde tage mod en nye Bygning, førend nogle tusende Træ-Stammer af 20 til 2 Alnes Længde, vare nedstøtte deri. Da denne nye Bygning, Aar 1739 var ført til Fuldkommenhed, holdt begge Deres Majestæter, den 14 May, deres Høytidelige Indtog paa Hirsholm og tillige en stor Festin, til hvis Erindring blev slagen en Medalje. Det samme skeede (242) 1744 efter at den øverste Etage paa Hovet-Bygningen var ombygget og forhøyet, saasom er meldet.

Indvortes Prydelse. Den gandske Bygning er nu en stor Quadrat af ordentlig Symmetrie, med 4 Pavillons i Hiørnerne og en anseelig Frontspice paa Hovet-Facaden. Den Kongelige Bygmæster General-Major DE THURA forstiller alle den Deeles udførligen i sin Vitruvio Danico Tom. II. Pag. 77. seqv. Og holder dette Slot for eet af de allerprægtigste. Slots-Kirken som jeg best kand skønne paa, er beqvem til sit Brug, og forestiller indvortes en ziirlig Coupole med Stucator-Arbeyd, som bæres af tvende Rader fristaaende Columner, med forgyldte Capitaler, de nederste efter Romersk, de øverste efter Corintisk Orden. Der imellem er et dobbelt Gallerie, paa Siderne, og i Midten den Kongelig Tribune, lige over for Alteret og Prædikestolen, som have Orgelværket i samme Perpendicular Linie.

Den store Sal som gaaer tvers igiennem Hovet-Bygningens tvende Etager, haver alle optænkelige Zirater særdeles af Malninger paa Veggene og Loftet, samt paa Gulvet af sort og Hviid Marmor, en Fontaine, som springer 10 Alne høyt. Midt i Salens Sider ere lige over for hverandre, tvende Caminer af Marmor. Over den eene sees Kong CHRISTIAN VI. Og over den anden Dronning SOPHIA MAAGDALENA afmalte i fuld Corpus, ligesom endeel andre, da levende Europæiske Konger og Dronninger i samme Storhed, her forestilles af de kunstige Mæstre. Allerkostbarest agtes det Kongelig Audientz-Gemak, hvor alle Lister paa Dørre og Panelværk, sees beklædte med massive Sølv-Plader, men Fyldningerne og alt hvad som forekommer Øyet, er en konstig indlagt Samling af Sølv, Perlemoer, Ibenholt, (243) slebne Christaller og andre Steene samt Speyl-Glas, indfattet i Sølv, og dog paa, deels folieret deels konstig bemalet, Consoler, Geridoner, Dørrenes Beslag og Laase ere af Sølv, følgelig finder dette Gemak sielden sin Lige, og dets Værdie skatteres for en stor Summa. Det Kongelige Conseils-Gemak haver kostbare og kunstige Tapeter. Midt paa Slots-Gaarden staaer en herlig Spring-Brønd med Billeder af Marmor.

Slots-Have. Den Kongelige Slots-Have er ikke mindre end Resten, opfyldt med alle tilhørende Ornamentter, af voxende og døde Ting. Saasom svømmende og faste Lysthuse, Casader, Grotter, Statuer og deslige. Ved dens eene Side, ligger paa en høj Banke, det saa kaldte Norske Huus, paa Norsk Maade, af lutter Tømmer-Stokke opbyggt 1734 efter at begge Deres Majestæter, Aaret tilforn,

lykkeligen havde fuldendet deres Norske Reyse, og vilde beholde en Erindring om det Lands Architectur. Ved Havens Ende sees en anden ziirlig Bygning, som kaldes Skyde-Huset, egentlig et stort Lyst-Huus, med behagelige Sommer-Værelser, hvor undertiden holdes Tafel. Paa dette Slot endede Høysalig Kong CHRISTIAN VI. Den 6 Augusti Anno 174 sit særdeles gudelige Levnet og velsignede Regimente.

Sophienberg. Det andet af de tvende ovenbemeldte Slotte, kaldes Sophienberg, efter Hendes Kongelige Majestæts SOPHIÆ MAGDALENÆ eget høye Navn, da det Anno 1744, af Hendes Majestæt er opført, ikke just til nogen vedvarende Beboelse, men alene til en forandret Sommer-Boelig paa nogle Ugers Tiid. Længere pleye De ikke at opholde sig der, og til den Ende er det baade ved Meubleret, og Stedet vel udsøgt, nemlig en god halv Miil fra Hirsholm paa en maadelig (244) Banke mod Øresund Haf-Side, saa at Synet falder overmaaade lystigt og levende, formedelst de mange store og smaa Skibe, som med alle slags Vinde dagligen sees at seile forbie, baade fra og til Øster-Søen. Den Bierg-Side som Slottet staaer paa, er til Prydelse afskaaren i adskillige Terasser, og samme besatte med Billeder og Urte-Potter paa Postamenter, hvilket giver en smuk Anseelse. Huset selv haver en Pavillon ved hver Ende af Hoved-Bygningen, og midt paa et lidet Taarn i Form af en Dome.

Kokkedal. Ikke langt fra Sophienberg ligger Gaarden Kokkedal, et anseeligt Herre-Sæde, anlagt af salig Geheime-Raad Grev BERKENTIN, i anledning af forbemelte lystige Udsigt over Havet og de derpaa ideligen svævende Skibe. Gaarden som nu beboes af Enke-Fruen Cammerherinde VON PLESSSEN, en værdig Daatter af høybemeldte Greve, er ikke stor, men meget regulair, magelig og

vel meubleret, saa og paa tvende Sider omgivet med en herlig Have, hvis halve Deel er tagen af næstliggende Skov, som ved Giennemhugning, sees omskiftet til skyggefulde Alleer.

En liden halv Miil herfra, ved Udløbet af et fersk Vand, kaldet Niib-Aae, haver Hans Kongelige Majestæt, for en halv snees Aar siden, ladet anlegge en Galley-Havn, hvis egentlige Væsen allerede findes i brugelig Stand, skjønt Fæstnings-Værkerne, ved Land-Siden allene ere afstukne.

I Karleboe-Sogn, under dette Amt, er Dunse Krud-Fabrike med tvende anseelige Krudt-Møller.

I Blaustrød-Sogn ligger den af General-Major DE THURA opbygte Gaard Sandholm, nu Hr. A: Cramer, Kongelige Hof-Prædikant (245) tilhørende, saa og I samme Sogn Nebbe-Gaard, som beboes af Hr. Etatz-Raad VALEUR. Den ligger meget behagelig, ved Enden af det fiskerige Vand Selsøe, og haver ved Siden en Skov, som svarer til sit sedvanlige Navn, nemlig Deilighed.

Om Ebberød Gaard i Birkerød-Sogn, er tilforn erindret, at Erke-Biskop JOH. SVANNING som eyede den, midt i forrige Seculo, haver der ladet gjøre kostbare Indretninger til Fiskerie. Den nærværende Eyer, er hans Excel. Geheimeraad Grev OTTO MANDERUP RANTZOW.

I Birkerøds-Kirke sees paa Muren, lige over for Prædikestolen hengende de Jernbaand og Lænker, som Mag. Henrich Gerner – for dum Sogne-Præst paa Stedet, siden Biskop i Viborg, var belagt med i 18 Uger, da den Svenske Konge Carl X. allerede havde fældet Døds-Dom over ham, fordi han havde taget Deel i visse Anslag til sit Fæderne-Lands Frelse i Aaret 19, over bemeldte Lænker staaer en Tavle, med følgende Opskrift.

Triplicibus serri cinctus fua membris catenis,
Candorem mentis frangier haaud voluit.
Anter oculos ferrum, cacer versatur og urna
Infracto est ferrum, cacer og urna nihil.
Pro patria dulci memorem tot tantaqve passo.
Nominis hæe fanam svecica vincula serunt.

Det Niende Capitel

Om Cronborg-Amt.

Grendser og Grunde. Cronborg-Amt, saa kaaldet efter det Kongelige Slot AF SAMME Navn, som siden skal beskrives, bestaaer at tvende Herreder, Liunge-Cronborg og Holboe-Herret, indeholdende I Hartkorn 02 Tønder. Det er omgivet mod Norden ved Kattegat, mod Østen ved Øresund, mod Sønden ved Fridrichsborg og Hirsholm-Amter, men mod Vesten ved Isefiorden, som der indløber. I Bredden holder det fra Gilleleye til Niib Aae 3, og i Længden, fra Tiisvelde til Helsingør 5 Miile. Luften holdes her for at være meget sund og Landet ligger, efter TYCHO BRAHES Obsevationer, saa meget høyere end Kiøbenhavn, som dennes Grund er lavere end der runde Taarn siger Hr. H DE HOFFMAND i sine samlede Foundationer Tom. VII: pag. 9. Grunden er her, ligesom overalt adskillig, dog mange Steder skarp og begroet med Lyng, Ene-Riis og Geil, andensteds god frugtbar Agerland, men for den største Deel Skov- og Tørve-Moser. Mod Vesterkanten findes meere løs og hvid Sand, hvilkedat af sin Bevægelighed kaldes Flyve-Sand, og for nogle Aars Tiid siden, truede baade dette og næstliggende Friderichsborg-Amt, med Ødeleggelse, indtil det, ved anseelige Omkostninger, er blevet standset i sin Flugt, hvor om siden skal følge noget meere. (247).

Næring. Bønderne i dette Amt tilhøre samtligens Hans Kongelige Majestæts Rytter-District, saa at her ikke findes nogen Herregaard, undtagen alene Krogerup, som beboes af den Rostgaardske Familie (*).

(*) Krogerup er en liden og ucomplet Herregaard, men behagelig og vel situeret i Asminderød Sogn, mod Søekanten, samt omgivet med skøn Skov og der i en herlig Have, hvis Alleer give Gaarden den beste Anseelse. Aar 12 købte Peder Christensen den for en maadelig Summa, og efterlod den til sin Datters Mand Hans Rostgaard, ligesom denne til sin Søn Conferentz-Raad Fridrich Rostgaard, hvis høy aldrende Enke-Frue Conradina Revenfeld endnu beboer Krogerup. Om Hans Rostgaards Levnet og den priselige Troeskab, som han beviiste sit Fæderneland, ved de Svenskes Overfald 19, haver Biskop L. THURA skrevet et sindigt Pocma.

Bemeldte Bønder ere af de meest velhavende i Landet. De nære sig af Ageren, af Skoven, af Have-Frugt som de frem for endeel andre, legge Bind el. Vind paa, item af Tørve-Mosen og af Fiskerie, hvilket sidste paa Strandkanten, er her fast bedre end andensteds i denne Provintz. Særdeles ved Hornbek, Snekersteen og Gilleleye, hvor Torsk, Aal, Sild, Tunger og andre Flyndere fanges i stor Mengde og selges med god Fordeel til Helsingør og andensteds. Disse Fiskerier drives flittigt om Høsten, hartad indtil Juel, ved nogle sneese smaa Selskaber, af hvilke et hvert haver 4 Mand, som

underholde en Baad tilsammen, og 32 Silde-Garn eller Mandser, thi egentlige Vaader vil eller kand man ikke bruge. Sælhundenes Mængde gjør her og andensteds stor Skade, og Fiskeleyerne ere ikke meere i den Stand som de forud have været. Deres Hielp og Opmuntring var en vigtig Artikel i Landets Velfærd, og det indrollerte Søe-Mandskabs Forøgelse. Fisk fattes her ikke, men alene Hænder (248) til at fange dem. Amtet haver og adskillige ferske Søer og Vande, saasom Aresøe, Gurre-Søe, Søeborg-Søe og Esserums-Søe, samt endeel mindre, dog ere de alle det Kongelige Fiskerie tilhørende. De mange Skove ere her, ikke mindre end i Hirsholm District, opfyldte med Hiorte, Raaer og Daadyr, hvis Frihed hanthæves saa meget meere, som Hoffets Nærværelse udkræver det, baade til Provision og Jagt-Forlystelse. Dog lever Landmanden i det Haab om nogen Forandring i den Oeconomies Maade. Kiøbstedene Helsingør, de tvende Kongelige Slotte, Fredensborg og Cronborg, samt de tvende Herreder, Liunge-Cronborgs og Holboe-Herret, henhøre hertil, og i disse sidste findes følgende Kirke-Sogne, samt deres Landsbyer, Torpe-Gaarde og Huse.

I Liunge-Cronborg Herret:

1. **Helsingør.** Kiøbsted, med Cronborg Slot og Ladegaard.
2. Tiliøb. Cronborg Gevæhr-Fabrique eller Hammer-Mølle, Borup-Gaard, Snekersteens Fisker-Huse, Skotterup, Lockerup, Rørtang, Flynderup, Espejiærde-Huse, Søebek, Morderup, Budserup-Gaard, Tepperup, Nyerup, Munkegaarde, Roerstrup, Holgestrup, Kathei-Gaard, lille Esbøndrup, Joenstrup, Sande-Gaarde, Harridshøj-Gaard, Pejelt, Batterup, Bistrup, Riisbye, Haureholm, Hornebye, Steenstrup-Gaarde, Holme-Garde. (*) (249)

(*) Tikiøbs-Sogn er eet af de største i Landet, men haver dog været større førend Hornbeks Sogn blev adskilt derfra. Det Fisker-Leye kaldet Sneker-Steen ligner efterhaanden en Flek eller liden Kiøbstæd, med endeel murede og teilhængte Huse. Indbyggerne drage god Næring af Havet, baade ved det rige Fiskerie og ved Kiøbmandskab med de Skippere, som for Modvind ofte maa legge sig derpaa den saa kaldte Jyde-Rheed. De have og store Baade og maadelige Fahrtøy, med hvilke de besøge Jylland og andre Provintzer.

3. **Hornbek.** Et Fiskerleye, Borsholm, Saunte, Horserød, Skibstrub, Hammer-Møllen, Apperup, Ellekildehuse, Borne, Bobaken, Aalsgaardhuse, Hellebek-Gaard, Kaaber-Huset, Teilstrup-Huus, Ørsholt, Katterup-Gaard, Gurre med Vangehuset. (*)

(*) Om Hornbek kand siges det samme som om Snekersteen, ja det kommer endda Ligningen af en Kiøbstad nærmere, ved Hielp af Fiskerie og Søefart. Den nye Kirke blev opbygget paa Kongelige Omkostning, Anno 1737 Ørsholt i samme Sogn, ved Gurre-Søe, er en smuk Lystgaard og Have, anlagt af den i Helsingør residerende Kongelige Svenske Commissarius Hofraad KRÜGER.

4. **Asminderød.** Fredensborg-Slot, Krogerup-Gaard, Langstrup, Endrup, Dagelycke, øverste Torp, nederste Torp, Dandrup, Nyeboe, Søeholm, Væxeboe, Laugerød, Roelands-Gaarde, Knurrenborgs-Huse, Skiære-Mølle, Baastrup-Gaarde, Høysager-Gaarde, Tuelts-Gaarde og Vange-Huus, Roegaaards-Huse, Ebbekiøb, Dagelycke-Slet-Humblebek. (*) (250)

(*) Humlebek som ligger ved Sundet neden for Krogerup, er og et Fiskerleye. Pontanus mener at der Sted bærer Navn af Kong Humle, som der skulle haft et Slot Hist. Dan. Tom. I Pag. 12. Her sees endnu Levning af nogle Søe-Batterier, som Anno 1700 bleve opkastede til Landværn mod den unge Konge CARL XII, som her udskibede 14000 Mand og med dem aabnede sin allerførste Campagne, men kom ikke videre, da den Travendalske Fred strax fulgte paa.

5. **Lillerød.** Slustrup, Stetmedrup, Frestofte.
6. **Grønholt.** Lønholt, Sørup, Fielholts-Gaard, NB. Kirkebyen hører til dette Amt, men de tre sidst bemeldte Steder til det Fridrichsborgske.

Udi Holboe Herret findes:

1. **Græsted.** Paarup, Holte, Freboe-Gaard, Dannevelde, Tulstrup, Stackerup, Haagendrup, Strandesbonderup, Tinkerup, Allmue.
2. **Maaren.** Nellerød, Fistrup, Biorstrup-Garde, Helgerskiøb-Gaard, Maarum-Mølle, Traestrup, Korup-Gaarde, Boelands-Gaarde, Bornigholms-Huse, Kallerup-Gaard, Fuglesangs-Huus, Glarborg-Gaard.
3. **Helsing.** Ammendrup, Neiglinge, Kiedrup, Høebirg, Pbe-Mølle, Lamngøe
4. **Valdbye.** Slettet, Bonnebjerg-Gaard, Hemmelstrup, Boese-Gaard.
5. **Ramløse.** Skiered, Agerup, Taagerup (*)

(*) Ramløse er navnkundig i Historien af det Mord, som 1143 skeede der paa Biskop RICCO af Roeskild. See Annal. Eccles. Dan. T. I. pag. 30 seqv. Den nævnes blant de Catholske Bispers Gods, og da har der været en stor Gaard kaldet Hofgaarden. Siden blev den til en Bonde-Gaard paa 24 Tønder Hartkorn, indtil Kong FRIDERICH IV. gjorde deraf 3 Gaarde, hver på Tønder og deelede det øvrige blaant Bønderne.

6. **Annise.** Husebye (*)

(*) Paa Anisse Mark ved Arresøe, haver ligget en Herregaard, hvoraf sees Volde og Graver.

7. **Veybye.** Myngebye, Orbye, Underup, Holleste
8. **Tibirke.** Tiisvælde (*)

(*) Da Flyvesandet havde næsten tildekket den eene Side af Tibirk Kirke, gjorde man Kong FRIDERICH IV. Forslag om at nedbryde og flytte den, men Kongen ville ikke, og fandt Raad til at sette alting i Stand.

9. **Bildstrup.** Heslebjerg, Udesholt, Høyelt, Lidshøj, Smidstrup, Beckebierg, Koldsbeck.
10. **Søeborg.** Dragstrup, Ferie og Ferhøj-Gaarde, Munkerup-Gaard, Hullerøds-Huse, Bunderup-Gaard, Passebeks-Gaard.

11. **Gilleleye.** Fiskerhusene, Gilleley-Mølle, Nellerup-Gaard, Strandbiæstrup-Gaarde, Fiellenstrup. (*)

(*) Gilleley er et stort Fiskerleye, med temmelig velhavende Beboere. Disse byggede sig selv først en Kirke Anno 1556, men da dens Bygning var svag og Liden. Lod Kong CHRISTIAN VI den Anno 1746 om bygge paa nye, af samme Anseelse som Hornbek-Kirke. Gilleleye ligger paa Siælends yderste Kant mod Norden, saa at man regner dets Længde derfra til Jungshovet.

12. **Esbønderup.** Villingerød, Villingsbekshuse, Dronninge-Mølle, Fabians-Huus, Kaffe-Gaaarden, Hindschu, Horegabs-Huus, Esrom-kloster og Mølle, Kistrup-Gaard, Østrup-Bye, Taarup-Gaard, Hallindrup-Gaard, Saltrup, Boserup-Gaard, Overdrup-Gaard, Sebberup Gaarde.
13. **Nødddeboe-Bye** hører hertil, men Steenholt-Mølle og Huse, item Skallerød Pederstrup-Gaaard samt Ertelands-Huus, sorterer under Fridrichsborg-Amt.

Er i dette Amt 19 Sogne-Kirker, foruden Fredensborgs og Cronborgs Slots-Capeller samt Helsingørs Tydske Kirke, tilsammen 21. Egnen er overalt behagelig og forlyster Synes ved salte og ferske Vandes, samt lystige Skoves frugtbare Markers, Byers og Steders Afvexling.

Gure. Kong WALDEMAR III. Som vaar en vældig Jæger og, efter Almuens Indbildning, jager endnu i denne Skov-Egn, havde her sit Slot Gure, som skrives Gurre, Gorre og Gorsve, i hvilket man siger han var saa forelsket, at han endogsaa agtede det høyere end Himlen selv. Men hvor meget er ikke det, som siges om stor Herrers Ord og Gierninger, uden tilstrekkelig Grund, særdeles efter deres Død. Saa meget er vist, at Kong WALDEMARS Sind var meere jordiske end Himmelsk i hans Velmagts Dage. At den døde Qvinde Tovelille hendes Legeme, som Kongen ikke kunde afsee for Kierlighed, havde noget Hexerie paa sig, som Tienkerne fandt og kastede i Gurre Søe, saa at denne nu drog Kierlighed til sig, er en gammeldags Fabel. Hvad Frandsosen kalder un lieu enchanté, et forhexet Sted, det passer sig ikke ilde paa Situationen ved Gure. Af Nysgierrighed har jeg reist derhen, og seet nogle faa Rudera af det gamle Slot, hvis Voldsted viser, at det ikke haver været stort, nemlig en Quadrant af omtrent 50 Alne i hver Kant. Ved Siderne voxe endnu nogle forvildede Have-Træer. Det sidste Aar Gure eller Gurre nævnes, er 1526, da Johan Rantzov blev Lehns-Mand der, saavel som Krogen ved Helsingør. Ey langt fra Gure, laae fordum en Kiøbsted og et Slot ved Navn Søeborg, paa et lidet Eyland i den ferske Søe, ved hvis Side nu er en Landsbye med en Kirke, men ellers intet Tegn til nogen Stad, undtagen naar man ved en Hændelse rammer med Spaden paa nogle Rudera eller gamle Grundsteene. Der sees og Tegn til fleere broelagte Gader, hvis Navne knap ere tilovers. Byen var vist nok én af de ældste her til Lands, dog knap saa gammel, som man maatte slutte af det Vers:

Vixit Aristoteles & Alexander dominatur

Dum per gentiles castrum Søeborg Fabricatur.

Hvilket A. HVITFELD Tom. I. pag. 6. siger at have været indhugget i en Steen over Søeborg Slots-Port. For en stærk Fæstning haver Slottet vel været anseet, efterdi man der pleyede at bevare

fornemme Stats-Fanger, saasom Erke-Biskop JERS GRAND af LUND, Biskop VALDEMAR af Slesvig og fleere deslige, men frem for andre Dronning HELVIG, Kong WALDEMAR III. Gemahl, hvilken han, maaskee uden tilstrekkelig Aarsag, mistænkte for FOLOVAR LAUGMAND, og siden efter Rygtet, per amorem surtivum, avlede med hende, da hun ukiendt blev ham tilført sammesteds, den store Dronning MAGRETA. En underlig Tildragelse helst om det er sandt, at en anden Persson af samme Kiøn ved Navn ANNA fra Jylland, som Kong WALDEMAR havde i Dronningens Sted, (254) Sted, var den der magede det saa, at Dronningen kom i hendes Sted, og blev ukiendt af sin Herre, hvilket Er. Mich. Lætus, vor Danske MARO, udtrykker i sine Res. Dan. Lib. XI. Med saadanne Ord, som tillige bevidne at Søeborg den Gang var en Kiøbsted:

Söeburgum bellis lapsus, pervenit in Urbem.
Waldemarus; cui cum movissent pectora flammæ.
In venerem, ignaro est conjux abcta falutis
Carceribus, sidæ studiis atqve artibus ANNÆ
E' chersoneso qvæ venerate, æmula magnæ
Virtutis, qvocunqve serant ea facta minors.
Ut veró explevit noctem Rex, cognita nulli
Uxor abit? Notosqve subit tacirurna Penates,
Aucta Deo femem, cui totum postea coelom.
Militat, ac folidos indulgent fata trimphos.
Hoc MARGRATA modo Vitam est exorsa.

At denne sidste skulle have ladet sin Moders døde Legem blive liggende paa Søeborg-Kirkegaard, blant andre Bønder-Folk, allene med den Forskiæl, at Dronningens Positur paa Liig-Træet over Graven, havde et kruset Slæb ved Enden af sin Kiortel, det synes ikke vel at formode, skiønt HVITFELD, WOLF og fleere Skribentere meene, der var Dronningens Grav. (*) (255).

(*) En meere rimelig Efterretning om denne Dronnings Begravelse i Esserom Kloster-Kirke, finder jeg i en gammel Codice af dem som P. de LUDEVIG har udgivet under Navn af Reliqv. Manusc. Omnis ævi. Tom. IX. Der hedder det, pag. 106. Accepit Helvigem forerem uxoris prædicti in uxorem, qvæ postea sepulta est in Esserom. Vel mueligt at Kong WALDEMAR, som har liden Godhed for Dronning HELVIG, lod hende først begrave paa Søerborg-Kirkegaard, men derefter haver formodentlig hendes Datter Dronning MARGRETA ladet hende optage og forflytte til Esseroms Kloster-Kirke, saasom et hæderligere Sted. HVIDTFELD henregner den slette Begravelse blant Bønder eller som de paa den Tiid vare, Borger-Folk i Søeborg, til Tidernes Eenfoldighed, hvilket staaer derhen.

Blant andre af Alderdommens merkværdige Ting i den Egn, maa erindres St. Helenæ-Kilde i Tibirke-Sogn, hvilken endogsaa frem for andre saa kaldte hellige Kilder, besøges særdeles paa St. Hans-Dag, af en god Deel Patienter, som enten ved Haabet og den Bevægelse, Reysen fører med sig, eller ogsaa ved Vandet selv, som er reent og got, undertiden hielpes af adskillige Sygdomme, hvor om noget meere er meldet tilforn, ved anden Anledning. Hvad jeg vil tilføje paa dette Sted, er at nogle eenfoldige, efter andres Eksempel, blive ved at vise deres Taknemmelighed mod St. HELENA, som Kilden kaldes efter, prydende hendes Grav med smaa Kors, af hvilke nogle faaes Anno 1738 saa nye, at man maatte slutte, de havde ikke staaet der ret længe, uanset at saadan Overtroe allerede Anno 1617, per monitum Synodi Roschildensis, var bleven forbudet, med

Befaling at borttagede Kors som den gang fandtes. Om St. HELENA haver jeg in *Annalibus Eccles.* Dan. Givet nogen Beretning. Da det Skib, som skulde føre hendes Legeme, fra Skedevig i Sverrig, andensteds hen, standede paa denne Havbredde, saa at Liget her blev begravet, glemte Monkene ikke at tilskrive samme efterhaanden (356) de lykkelige Curer, som Vandet vel længe tilforn, ja i hedenske Tiider havde gjort.

Flyve-Sand dæmpet. Af nyere Tiders Merkværdigheder her i Amtet, er det tilforn berørte Flyve-Sand, om hvilket her bør gives nogen videre Beretning dog efter min Maade korteligen. Paa Amtets Vesterkant mod Isefiorden, havde man i lang Tid taget stor Skade af den saa kaldte Sand-flugt. Denne greb saavidt om sig, at en ældgammel Herregaard navnlig Asserboe (*) med sine Marke og Byer var derved bleven ødelagt.

(*) Den rige Herre Poul Laxmand, som blev ihjelstukken paa Høybroe i Kiøbenhavn, eyede blant andet Gods Asserboe, og HVITFELD beretter ved Aaret 1492 at Oluf Oxes Løsøre blev dømt i Kongens Verje, fordi han havde indtaget Hr. Laxmands Gaard Asserboe, medens denne var paa Gulland i Kongens Erende.

Da Sandflugten i dette Seculi Begyndelse naaede Aresøe, som er over 4 Mile omkring, tilstoppede den samme Søes Udløb i Isefiorden og forvoldte derved de næstliggende Markers Oversvømmelse. Dette Tilfald som truede med flere onde Følger, syntes saa betydeligt i Kong FRIDERICH IV. Øyne, at Hans Majestæt, ved sin Ingenieur, Major EBERLEIN, lod grave en Canal, til at skaffe Vandet Luft. Dernæst maatte man og være betænkt paa Flyve-Sandets Dæmpelse. Denne blev betroet en kyndig Physico ved Navn JOH. ULRICH RÖEL, som andensteds (257) havde været brugt til at forrette saadan Cur, og endskiønt hans Foretagende i Begyndelse blev agtet af mange at ville være forgieves, hvilket er sædvanligt ved alle nye og betydelige Ting; saa gav Gud dog Naade og Viisdom til mange Aars bekaastelige Arbeyd. Ved foresatte Gærder, ved Marehalmens Sæd, og omsider Skov-Vextens Befordring, blev Sandflugten dæmpet og de paagrændsende Egne satte i Sikkerhed. Til Efterkommernes Erindring om dette store Gavn, som Hans Excellence Hr. FRIDERICH GRAN Oberjægermæster, Geheime-Raad og Amtmand over Cronborgs- og Fridrichsborg-Amter, havde stor Deel i, blev Anno 1738 derpaa Stedet oprettet en trekantet Steen-Støtte og samme betegnet med følgende Opskrift i trende Sprog.

Lat. I.
Deo Optimo Maximo Statori
&
Agustissimis Regibus
Divo FRIDERICO QVARTO
&
CHRISTIANO SEXTO.
Qvod eorum jussu, auspiciis & impendiis,
Hæc loca, exitrioso arenarum incurfu,
Qvæ jam dui incredibili impetu effeufæ,
Agros, pafcua, fylvas, domos, intefraqve rura
Obducebant,
Nunc feliciter liberta

Nune feliciter liberate
Arqve ad culturam pristinam revocta (258)
Securitatem, tantum non omnibus, desperatam
Acceperunt.
Advigilante territorii Præfecto
FRIDERICO DE GRAM
Ord- Eleph. Eqv. S. R. M. Conf. Int.
Supr. Venat. Magistro
Opus vero folerter industrieqve peragente
JOHANNE ULRICO RÖHL.
Commune agricolarum totaqve vicinia
Tanto Divini Numinis
Piishmorumqve Patriæ Patrum
Benesicio obstricta.
M.H.P.

Lat II.

Her saae de tilde ud for nogle Tider siden,
Med Sand var alting takt og Faren med ey liden,
Sandhavet voxte til, fløy frem, naar Vinden kom,
Og drev saa mangen én fra Huus og Eyendom.
Hvorfor Kong FRIDERICH til Landets Gavn og Beste,
Lod gribe Verket an, med Vogne, Folk og Heste,
Og Lod, saa vidt var, nu voxer Græs og Straae.
Vor Siette CHRISTIAN vor Herlighed i Norden,
O! at hans Slegt og Sæd saa længe blive maa,
Som man kand Støv og Sand omkring ved Havet faae. (259)
Om nogen spørge vil og haver Lyst at vide,
Paa hvem i dette Værk MONARCHEN kunde lide?
Da haver Amtmanden GRAM ey hvilet med sit Øye,
Og RÖHL, som vel fortient, er lønnet for sin Møye.

Lat.III.

Schau, Leser, dieses grüne Land,
So du bitz an derer See schierst liegen
War neylich noch ein Meer von Sand,
So, wo der Wind sich hindewandt,
Sand-Wellen lietz wie Berge fliegen,
Die uderschwemten Feld und Wald,
Strohm, Acker, Wiesen, Dösser, Hutten
Sah man im Sande ganz verschyitten,
Das überströmte Fold drohy alsobald
Dem mäscst anliegenden, mit gleisher Sands-Gewalt,

Bis König ERIDERICH der Vierte
Zu erst der Noth half ab,
Der Sand feste Gtánzen gab
Und hin und wieder ihn mit grüner Kleidung zierte,
Worauf Sein groszer Sohn der fechte CHRISTIAN
Das fehlende hinzu gethan;
Bis er das schöne Werck, der Seeland wolt verheeren, (260)
Als ein fruchtbares Land, muts viele Thiere náhren.
Verehere so der Landes-Váter weisen Rath,
Den Gottes Macht geschencket haat,
Und wunsche datz ihr Stamm auf Erden
Mag wie der Sand am Meer und unvergänglich warden.
Es dämpst den Fliege-Sand
Auf König FRIDERICHs und CHRISTIANs Geheitz
Des Amy-Manns FRIDERICH VON GRAMMES Fleitz,
Und RÖHLS geubte Sand.⁴

Anno 1738

Fridrichs-Værk. Ved forbeholdte Aresøe, er I sidst afvigte Aaringer, ligeledes med stor Bekostning, men formodentlig ogsaa til Efterkommernes Gavn og Nytte, oprettet det saa kaldte Fridrichs-Værk, nemlig et stort Canon-Støberie og derrhos en Samling af 4 Krud-Møller med 200 Stødere. Ved Kongelig Understøttelse, og Grundens Skienkelse, blev Værket anlagt af Hr. Etats-Raad og Agent Fabricius, med sin Compagnon, Hr. General-Krigs- og Ammunitions-Commissarius Claussen, men siden er det overdraget ti Hans Kongelige Majestæt selv, for hvis Regning det nu drives og Egnen tilvendes god Næring af Arbeydere.

Esserom-Kloster. Esserom-Kloster, som ligger i samme Egn, haver af sin gamle Bygning ikkun et Par murede Huse tilovers, og er nu en Boelig for den Kongelige Regiments-Skriver, men var forðum eet af de allerberømteste og rigeste Bernhardiner-Kloster hertil Lands, stiftet 1153. (*) af Erke-Biskop (261) Eskild, hvilken gav sit Arvegods dertil: Siden blev det en Moder for mange andre Klostre, ikke alene i Dannemark, men ogsaa i de Vendiske Lande, som hentede derfra de første Monke og Lære-Mæstre til Underviisning i deres Ordens-Regler (**)

(*) Ikke 1161 som gemeenlig skrives. See *Annal. Eccl.* Tom. I. pag. 376 hvor ogsaa Fundatzen læses.

(**) Dronning HELVIG, Kong WALDEMAR III. Gemahl, ligger her begravet, som tilførn er meldet, saa og tvende Kongelige Printzer navnlig Mogens og Erich. Kong E. MENDERUS Sønner og Tvillinger af Dronning INGEBORG. HELVADERUS beretter L. C. at i Kloster-Kirken saaes at Billede af Broder RUUS, som her havde været en Frater Laicus og Kok tillige. Endnu skal hans Rist og Gryde glemmes som en Antiquitet- Anno 1747 blev ved Esserom opgravet et gammelt Sværd, og givet til det Danske Societæt.

Nic Helvader beretter in *Sylva Chronolog.* Pag. 46. at da Kirken endnu var i Stand, læstes følgende halv Latinske og halv Danske Gravskrift over en Monk, som forud havde været her:

Hie jacet *John Præst,*
Qvi dedit suum *graa hæst*
Nec non de siligine *tu Læst*
Semper comedebat *det bæst*
Reqqviexcit in pulvere *Sudvest.*

Konelige Stutterier. Skoven der omkring tiener til Græsgang for de Kongelige Stutterier. Disse ere afdeelte efter deres adskillige Farver, og paa det de ideligen kunde forsynes med frisk Græs, da ere ogsaa Vangene derefter adskilte, samt betegnede med Navne efter de Dage i Ugen, naar Føl-Hopperne (262) skulle indlades i dem, til at tage Skifte—Græs, saasom: Søndags-Vang, Mandags-Vagn, Tiirsdays-Vang ec. Langs med disse Vange, strekker sig i Øster og Vester, den store fiskerige Esserom-Søe.

Fredensborg Slot. Paa samme Søes Nordre-Side, midt i en lystig Skov, ligger det skønne Slot Fredensborg, hvilket saa meget meere fortjene Høyagtelse, som der nu noget over fyrretive Aar, haver været vore Allernaadigste Kongers sedvanlige Sommer-Bolig. Stedets forrige Navn Var Østrup, en Ladegaard, liggende én Miil Norden for Fridrichsborgs. En anden Kongelig Gaard i samme Egn var Ebbekiøb, hvor Dronning SOPHIA AMALIA ofte opholdt sig om Sommeren, da hun og søgte Asminderød Kirke, hvor Hendes Stoel endnu sees, saa er og det afbrudte Ebbekiøbs Navn endnu til overs i én af de til Stutteriet udlagte Vange. Fridrichsborg-Slot, som da i hundrede Aar og længere havde haft den Ære, hvilken Fredensborg nu nyder, maatte omsider vige for en Rival, hvilken af Begyndelsen var langt uanseeligere af kunstig, men ikke af naturlig Pragt og Prydelse. Mod Enden af den sidste langvarige Krig, søgte Høysalig Kong FRIDERICH IV under tiden nogen meere Roelighed og Eenrum, end Hans Majestæt synes at finde paa Fridrichsborg, hvor den daglige Frequence var til Besværing, og naar Kongen ville have nogle ret roelige Timer, gik Touren til Østrup, saasom til et slags Eremitage. Just derfor beholdt Gaarden ikke ret længe den Egenskab, som først havde sat den i Yndest og Credit. I Steden for at nøyes med Forpagternes Stuer, begyndte man at bygge nogle Kongelige Værelser, og næste Aar, et lidet Kongeligt Lysthuus. Dette fandt Kongens Venner og Tienere saa indtagende, (264) at de hellere bleve der, end droge hver Aften til Fridrichsborg. Summa, Østrup stak Friderichsborg ud, og blev til et Kongeligt Slot, ikke saa stort i sig selv, ey heller omgivet med saa mange frie Bygninger ved Siderne, som nu, men dog stort nok til t fornøyer en stor Konge, og at modtage de daværende Hof-Stat. De glædelige Aar 1720, som efter elleve Aars Krig, tilførde Danmark en ønskelig og fordeelagtig Fred, var just det samme Aar, i hvilket Bygningen opnaaede sine foresatte Grændser, og da det eeneste som nu fattedes, var, at give Stedet Navn, saa laantes samme af de fra Stokholm hidbragte og her underskrevne Freds Tractater, efter hvilke Østrup blev kaldet Fredensborg, og det med god Grund, efterdi ingen Fred for Danmark har bestaaet saa længe, eller været ledsaget af saa mange Lyksaligheder, som just den her underskrevne Fred, nu fire og fyrretive Aar gammel, det er mageløs og ulignelig i alle Dannemarks, ja ogsaa i de fleeste andre Europæiske Rigers Aarbøger. (*)

(*) Denne Oprindelse til Navnet Fredensborg, erindres ved følgende Opskrift over Slots-Porten.

Da Krig og Orlogs-Tiid ved Gud en Ende fik,
Blev Fredensborg opbyggt, af Fierde Friderich,
Og at det Freds-Paulun skal Krigens Minde være,
Saa fik det Navn af Fred og Friderich at bære.

Angaaende Slottes Hovet-Bygning, hvor alene de Kongelige Personer selv, og nogle af deres Kammerfolk logere, da var det i Begyndelsen en firkant af 40 Alnes Facade, men eftersom Rummet faldt alt for knapt, er den Side mod Slots.Gaarden gjort en tredje Deel (264) længere, ved en gandske lige Tilbygning af tvende Etager, over Kiælderne, som endda ligge høyer end alle Forbygninger. Midt i er en herlig Saal, som ikke haver noget Lys fra Siderne, hvor den indsluttes med Gemakker, men da dens Høyde gaaer igiennem begge Etager og dekkes med en Coupole, saa giver samme oven fra alt Lyset i Salen, hvis Dørre og Caminer ere af Italiensk Marmor i kunstig Arbeyd, og forært Kong FRIDERICH IV. ag JOH. GASTO Hertug til Florentz. Paa alle Sider omgives denne Sak med et hengende Gallerie, hvilket tiener til Indgang i Gemakkerne af den øverste, ligesom Gulvet i den nederste Etage. Lige ud for Coupolen, er mod Haven, en stor Spise-Sal, ziret i Særdeleshed ved konstige Perspektiv-Malninger, af Cancellie-Raad Fabrizes Pensel, som i den Art er meget ypperlig. Udi Deres Kongelige Majestæts Conferentz-Gemak, saavelsom i et Gallerie ved Siden, sees en udvalt Samling af de rareste Malninger, særdeles Nederlandske Mestres-Arbeyd. Allermest admireres et Stykke af Slingeland, forestillende en Kone som fornøyer sig med at sette Prøve paa sin Hunds LYDIGHED OG TILLIGE OPVÆKKER STOR Forundring hos sin Mand. Et Arbeyd af ringe Indhold, men saa stor Kunst, at den overgaaer alt det der kunde ventes. I

Hendes Kongelige Majestæts Dronningens Gemakker findes nogle rare Malninger, fornemmelig Fæe-Stykker af van Does og Romeyn, hvilket knap have deres Lige.

Ved at beskrive Herskabernes daglige Værelser, opholder jeg mig ikke, da det forstaaer sig selv, at de ere Kongelige. Lige ud for dette Corps de Logis, eller Slottes selv, men en god Deel nedrigere, ligger en Slotsgaard, som beboes af de fleeste Hofbetiente og Officianter. Denne Plads er ottekante, og paa de syv sider indsluttet med lige Bygninger (265) af én Etage, da den Forhøyelse Slottet ligger paa, gjør den ottende Linie. Paa Siderne er denne Plads beplantet med Skyggefulde Træer, for Vinduerne, og i dens Middel-Punch, staaer en Spring-Brønd, som i Hensigt til Slottes Navn, bærer Fredens Billede, af hvid Marmor, gjort i Florentz.

Fra denne Slotsgaard kommer man igiennem Porten, som haver et lidet Spiir eller saa kaldet Italiensk Hat, til den yderste Forgaard, hvilket endes med et Staketverk, men haver paa begge Siderne en halv snees adskilte Huse, som tiene ti ringere Betienteres Boeliger, saa og til Stalde, Vogn-Skiul og deslige. Midt imellem begge Rader Huse, ere plantede Castanie-Træer, til Skygge for Staaldfolkene og andre som her maa være i Beredskab. Seer man til begge Siderne af Slottet, da findes der ogsaa en god Deel smukke Huse som Tiid efter anden, ere tilbygte. Paa den Nordre-Side er en langagtig firkaantet Plads. I dens øverste Ende ligger Slots-Kirken, indviet Anno 1726, af maadelig Storhed, men net og vel indrettet, samt ziret med et Spiir, og paa Frontespicen med FRIDERICH IV. Brystbillede i Marmor. Alteret er anseeligt. Paa Kirkens eene Side, haver Ober-Hofmarschalken sine Værelser, og paa den anden Side, som giver Giennemgang fra Slottet til Kirken, logere nogle af Damerne, hvis øvrige Værelser ellers falde i den omtalte inderste Slots-Gaard, ligesom nogle af Cavaillererne logere der, men andre uden for i det saa kladte Cavailler-Huus, hvilket ligger over for Kirken. Paa Slottets anden side som vender mod Søndén, er ligeledes en Samling af sildigere tilbygte, men ikke saa regulær liggende Huse. Disse beboes, (266) deels af de Kongelige Pager med deres Foresatte, dels af Hofskriveren Gartneren, Menageric-Mæsteren og adskillige andre Hofbetientere.

Den Kongelige Slots-Have lader sig, paa nærværende Tiid, ikke vel beskrive, da den nu gandske forandres og anlegges paa nye, efter det Forslag som dertil er gjort af den Kongelige Bygmæster Monfr. Jardin, paa hvis Forestillelse ogsaa er anlagt en nye og stor Plantage af nogle parallel løbende Alleer igiennem Couplen, lige ned til den ferske Søe, saa at Slottet, paa den Side faaer en aabnere og friere Udsigt. Skoven selv som ellers omringer Slottet, er at ansee for en stor Lysthave, da den baade paa langs og tværs, giennemskæres af mange Aller og Spadsere-Gange, her og der besatte med Bænke saasom Hvile-Steder. Ved den slags Prydelse, som Konsten alene kand tilveyebringe udi Vaser, Statuer, Postamenter og deslige Arbeyd af Marmor og Sandsteen, er i indeværende saavelsom næst forgangne Aar, skeet stor Forandring, ved Invention og Fliid af vores berømmelige Hr. Wiedewelt, Professor paa det Kongelige Maler- og Bildhugger Academie, hvilken ved denne og fleere Leyligheder, viser sig saasom vort Lands og vor Tiids Praxiteles. Af hannem haver jeg, saasom selv lidet kyndig i de Materier, udbedet mig efterfølgende Beretning, om det her forfærdigede Konst-Arbeyd, nemlig.

Paa den store Terrasse, lige ud for Slottet, vises de fire Aarsens Tider, ved Billederne af Flors, Ceres, Bacchus og Hyems. Deres Postamenter zires med Festons, bestaaende af de Frugter som hver Tiid tilhøre. Derhos tvende store Vaser af Italiensk Marmor, med rige Ornamenter efter gammel Stil. Paa Siderne sees udi Medaillons Homerus Anacreon de Sapho og én af Muserne. Paa

samme (267) Terrasse sætter nu Minervæ og Apollonis Statuer i Marmor, og udi Partren, fire mindre Vaser, som vise den forandrede Smag i Bildhugger-Konsten, saa de Ægypters indtil de Romeres Tider. Den første af sort Marmor imiterer Ægypterne, som gjorde deres Monumenter til deels af Basalte. Oven paa sees Isis og Ofiris, paa Siden en Sistre. Postamentet ligner et Altar, med Hieroglypher. Den anden Vase ogsaa paa et Altar er ligeledes af sort Marmor, men i den Hetruiske Goust, havende paa én Side Arminii, paa den anden et Hetrurisk Fruentimmer Billede. Den tredje Vase i Grækisk Goust, af hvid Marmor, viser paa Siderne Jovis og Junonis Billeder. Postamentet i Form af et Grækiske Altar, behængt med Festons og Bukke-Hoveder, betegnes med det Ord ZEV. Den fjerde Vase i Romers Goust, haver Martis Billede og paa Postamentet de Ord som bedst rimede hos Romere, nemlig *Marti Sacrum, Patriæ Custodi*.

Paa den eene Side af Haven, udi den saa kaldte Balons-Plads er opreist en maadelig Obelise af Norsk Marmor, som udi Medaillon af hvideste Marmor og allerfineste Arbeyd, forestiller Dres Majestæt Kong FRIDERICH den Femte med Romansk-Dragt og sit *Symbolum Prudentia & Constantia*.

Paa Havens anden Side, en Columna Rostrata behængt med Oliv-Grene, Palmer og Eege-Blade. Neden under, Fordeelen af tvende Skibe, med udtrukne Sværd paa Stevnen, og Opskrift: Fortissima Consilia Tutissima, Anno 1761 ved Siderne af denne Columme, tvende fristaaende Monumenter af Marmor, med paahængte Trophæer, som forestille Bagdeelen af et beladet Kiøbmands-Skib. Paa Roeret staaer Minerva Skiold med Medusæ Hovet og Herculis Kolle i Omhængen, (268) som oven til sluttes ved en Casqve af en Love-Hud. Bag ved Columnen et andet Monument, forestillende en Miile-Støtte.

Paa Hjørnerne af den store Allee, opreises i denne Sommer tvende store og meget anseelige Grouper. Ved den ene forestilles Æneas flygtende fra Troja, med sin gamle Fader Anchiles paa Skuldrene, og sin unge Søn Ascanius paa Siden. Ved den anden Paris Priroi Søn, som bortfører Helenam.

Paa en liden Øe bag ved bemeldte Blalon-Plads, en skøn Marmor Colume, paa hvis Sider forestilles de trende Gratier, en bas relief, med Blomster-Krandse og deslige. Hos Columnen tvende andre Monumenter, efter den ældre Tiids Smag.

Udi den liden frastildte Have, lige ud for Hans Kongelige Majestæts Cabinet, ligge paa Parapeten tvende Sphinges af Marmor. Ved Enden, lige ud for Vinduerne, en Cascade eller Vandflad af Norsk Marmor, forestillende Abundantiam, det er Overflødighedens Efterligning. Overdeelen haver tvende Cornua Copiæ, som udgyde alle slags Frugter og Kaastbarheder. Af Klippen haver det vældende Vand sit Fald, saa at det udbredes over adskillige Trin. Paa Vandfaldets begge Sider, tvende Tripodes eller efter Hedensk Maade, saa kaldte Apollinis Altare, med samme daarlige Afguds Lyre og paa hvar Trefod, en Vase med Opskrift ΑΙΙΟΑΑΩΝ. Endnu sammesteds tvende smaa Børn i hvid Marmor, forestillende et Aars Alder. Foruden fleere Lysthuse, er mod Søren eet, i hvilket kand holdes Tafel, og over Vandets selv, er et saa kaldet Angle-Huus, af hvis Vinduer man kand drage Fisken til sig. En Kongelig Lyst-Jagt ligger ikke langt derfra og kand paa bemeldte Esseroms-Søe bruges, uden Fare for Compassets misviisning. (269)

Hvor hastig Hoffets Nærværelse paa et hvert Sted, drager Næring efter sig, og Sanke adskillige Beboere, det sees blant andet ved Fredensborg. For fyrretive Aars Tiids, boede der ingen anden, end

Østrups Forpagter med sit Huus-Folk. Nu er der, paa den Side mod Østen, giort Begyndelse med at bygge i Skoven nogle Gader, skjønt uordentlige og besatte med smaae Huse, saa de allerede have Anseende af en Flek, eller liden Kiøbsted. Ja endogsaa i Landsbyen Asminderød, en Halvfierding Vey derfra, begynde nogle at bygge bedre Huse, i Haab om at leye deres Værelse til saadanne Fremmede, som i Sommer-Maanederne opholde sig nær ved Hoffet.

Cronborg Slot. Endnu ligger i samme Amt, et andet Kongeligt Slot, ved Navn Cronborg, langt større og kostbarere end Fredensborg, men mindre beboeligt, særdeles efter denne Tids forandrende Smag og Levemaade. Cronborgs Slot og Fæstning er, efter Navnet, noksom bekiendt, baade uden og indenlands, særdeles hos de Nationer, som drive nogen Handel og Søefart i Øster-Søen, da deres Skibe der maa stryge Seil, og med nogle Canon-Skud hilse det Kongelige Danske Søe-Flag, som sædvanligen vayer fra én af Bastonerne.

Øresund. Slottet ligger paa en Odde, ved Indløbet af Øresund, som ellers par excellence, kaldes ikkun Sundet, og er i Henseende til Øste-Søen, det samme som Strædet eller Fretum Herculeum, i Henseende til Middelhavet, samt alle derved liggende Østerlande. Vel er Øresund ikke det eeneste Ind- og Udløb, thi det store Belt imellem Siælland og Fyen, saa velsom det lille Belt imellem Fyen og Jylland, passerer ogsaa af en god Deel egne saa vel som fremmede Skibe. Dog søge de sidste gemeenligen ikke derhen, med mindre at de ved Vinden settes (270) af deres Cours, eftersom det mindre Belt gaaer i adskillige smale Bugter, og udkræver adskillige Vinde, men det større Belt haver nogle ustadige Sand-Banker, som Fremmede ikke saa vel vide at vogte sig for Derimod haver Øre-Sund en kort, aaben og tilstrekkelig dyb Seilings-Grund, særdeles paa den Siælandske Side, meere end paa den lige over for liggende Skaanske Val. Breden af dette Sund, som, siden den Roeskildske Fred Anno 1658, gjør Grændse-Skiel imellem Rigerne Danmark og Sverrig, holdes for at være tre Fierding, nogle sige ikkun en halv Miil, og atter andre foregive at da man eengang om Vinters-Tiid, over Iisen haver taget Maal, skulle der være sundet noget mindre, nemlig 1331 Favne (*).

(*) Efter den sidste Regning skulle Øre-Sund være næsten hundrede Favne smallere end Hellesponten, som ved Constantinopel skiller Asia fra Europa, hvilken Monfr. GRELOT vil have observeret at holde 1426 Favne. Merkeligt er det, at det Ord Sund synes at have været brugt i samme Bemærkelse, hos Østerlaandske Folk, hvorom J. J. PONTANUS siger *in Histor. Dan.* P. 726 saaledess: *In Hellade est Trapexunzium - - ubi notandum Sunta vocabulum, quod passim in boreæ his oris est obivum, ut Stralesunda Pomeraaniæ, Carsunda Norvegiæ, Grönsunde & Langesunda Daniae, & de quo jam agimus öresunda aliæqve etiam in græcia obtinuisse, & quid græcum dico? Nonne & Indi orientales & illi a nostro ore remotissemi Javenses, fretum istud, quod est inter Sumatram & Javæ Insulaam, Sunda Colopam Vocant.* Merkeligt er det ogsaa, hvad SAXO beretter om Kong HARALD HYLDETANDS Flode i Krigen mod Kong RING i Sverrig, at Skibenes Mængde var saa stor og laae saa tæt paa hinanden, saa den syntes en Broe, paa hvilken Man til Fods kunde gaae over til Skaane.

Øyet finder her sin (271) store Forlystelse i en Prospect, som kand kaldes én af de skønneste i Verden. Thi saa snart man passerer Øresund, aabner sig ved begge Sider, et riigt og foranderligt Syn paa Landstrekninger, Skove, Stæder og Slotte. Særdeles den næstliggende Stad Helsingør og Slottet Cronborg, som udkræver nogen nøyere Beskrivelse, da det af alle Fremmede betragtes med

Forundring, og HADR. ROMAANUS i sit *Theatro Urbium*, siger at det i gandske Europa finder sielden sin Lige.

Cronborgs Bygning var én af den store og lyksalige Konge FRIDERICH II. Største Gierninger, begyndt Anno 1577, og efter 8 Aars Forløb, fuldendt 1585. Hensigten var, uden Tvivl, der ved at forsikre sig Indkomsterne af Øre-Sunds sedvanlige Told, ligesom det ældgamle Slot Flynderborg, hvis Voldsted sees endnu, og allerede 1288 forekommer i Chronikerne, formodentlig haver haft samme Øyemerk. E sag, som stedse haver opvakt Dannemark megen Misundelse, jaa draget de allerskadeligste Krige efter sig, hvorom det forrige Seculi Historie noksom bærer Vidne, ligesom ogsaa adskillige Scripta publica vise god Grund i Natur- og Folke-Retten, til bemeldte Fordring, hvorfor man her ikke tør ved at indlade sig deri.

Bygning. Slottet bestaaer af fire Længder, sammenbygte i en ordentlig Qvadrat, af lutter hugne Steene, og ziirede i Hiørnerne med fire Taarne, som have hengende Gallerier, og andre Prydelser, efter Gothisk Architectur, saa at Bygningen er meget prægtig, maassiv og Majestætisk, samt dækket med Kaaber. Dette Slot maa have kostet utroelige Summer, dog skal Høystbemeldte Bygherre have sagt: Han ville ikke taale deri nogen Steen, som havde kaastet hans Undersaatters Penge. Anno 1629, leed Slottet stor Skade ved (272) Ildebrand, men blev af Kong CHRISTIAN IV. strax sat i forrige Stand. For 30 Aar siden, var det her og der noget brøstfældigt, hvilket Monfr. VERNON bekladet i sin *Voyage en Dannem.* P. 171. Høysalig Kong CHRISTIAN VI lod det tage under fuldkommen Reparation, saa at det nu findes udvortes i god Stand, men da det sielden beboes, ere

ikke alle Gemaker og indvortes Ornamenter vedligeholdte, undtagen i den store Ridder-Sal, hvis Prydelse tiener til at vide den Tids Smag. Baade der og i Kongelige Gemaker, sees paa Veggene og andensteds skønne Malninger. Slot-Kirken, som sielden bruges, dog nyeligen, tillige med nogle Gemaker, er repareret, Kand kaldes zirlig, med friestaaende Piller og Bildhugger-Arbeid i Marmor og Alebast, saavelsom med Bibelske-Historier i konstige Malninger, blandt hvilke særdeles er st stort Stykke af Rubens Arbeid, forestillende Moses som staaer paa Klippen. Paa én af Slottets Gavle findes en Opskrift, som sidstbemeldte Autor beklager at han ey kunde læse, da Bogstaverne vare forslidte, hvorfor jeg nu, da de sees læselige nok, vil anføre dem:

*Inclutus hanc celsam FRIDERICUS condidit Arcem
Nomine qus simul & sorte, SECUNDUS erat, '
Rex pius & Justus, mitis, robustus in armis,
Oui tamen invitus prætutit arma togæ
Cui Regina toro vixit jociaata Regaali
Mechelburgiaca naata SOPHIA domo.
Quæ partier virtutis amans, studiosa mariti
Pignora conjugii plena decore dedit (273)
Ergo ubi pacatos Rex impiger annos,
Structura tanta mole peyegit opus.
Munivitqve arcem, velut adspicis, baud quod in isla
Spem sibi tutelæ præsidiiqve locet.
Nec velut antiquo structo Babylonis ovando
Jactet, ut bummana robora sacta manu.
Iste dedit pænas fastus, dum septimus annus
Cerneret amentem persimilemqve feris.
Rex nihil often at Danus. Se credit & optat
Præfidio tutum silius esse Dei.
Scit bene, ni favet Numen, quod robora nulla
Vel chalybe & duro facta adamant juvent.
Ergo det astrorum terreæqve, marisqve Creator,
In quo spem solo Rex FRIDERICUS habet,
Prosper ut ille diu & spboles Jeriqve nepotes
Has habitant, firma pace vigente, domos.*

Digteren er den store THIÝCO BRAHE, og han har ligeledes betegnet Skiven paa Uhrværket i et af Taarnene, med denne gode Erindring:

*Trensvolat hora levis neqve scit fugitiva reverti,
Nostra simul properans vita cadu fugit.*

Over den mørke Port.

*Sta domus antiquis in cælum adducta columnis,
Et belli memores dilue fronte natas (274)
Ergo ubi pacatos ageret Rex impiger annos,
Structura tanta mole peregit opus.
Munivitqve arcem, velut adsicis, haud quod in ista*

*Spem sibi tutelæ præsidiiqve locet.
Nec velut antiquo struclo Babylonis ovendo
Jaclet, ut humanna robora sacta manu.
Iste dedit pænas fastus, dum septimus annus
Cerneret amentem persimilemqve feris.
Rex nihil oftentat Danus. Se v'credit & optat
Præsidio tutum esse Dei.
Scit bene, ni faveat Numen. Quod robora nulla
Vel chalybe & duro facta adamte juvent.
Ergo det astrorum terræqve, marisqve Creator,
In quo spem solo Rex FRIDERICUS babet,
Prosper ut ille diu & soboles seriqve nepotes
Has habitant pace vigente, domos.*

Digteren er den store TYCHO BRAHE, og han har ligeledes betegnet Skiven paa Uhrværker i et af Taarnene, med gode Erindring:

*Transvult bora levis neqve scit fugitiva reverti,
Nostra simul properans vita caduca fugit.*

Over den mørke Port.

*Sta domus antiquis in cælum adducta columnis,
Et belli memores dilue fronte notas.
Ac seros Tutela ingens solare Nepotes
Regis ad arbitrium nunc repata tui.
Gratia sit, FRIDERICE, Tibi, qui damna, ruinas,
Qui regna e fenio ruderibufqve levas.
Ut postquam memoris ceffarint tempora vutæ,
Quosque Tibi longas dent pia Fata dies,
Postquam bomines siluere & tot miracula famæ
Saxa tamen laudes nec peritura sonent.*

Reparta est Arx Coronæburgi Anno 1664. Rerum potiunte FRIDERICO ejus Nominis TERTIO & primo Donorum Rege Hæreditatio.

Over den inderste Port.

Nach Christi Gebührt hat man geschrieben
Tausend Fünfshundert und siebentzif sieben,
Als FRIDERICH der ander König wat
Zu Denmark und selden Jahr
Das Schloss erbauet und Cronenburg nandt,
Und damit solches blieb bekiendt,
Lies er es bauen auf diesem Stein,
In Hoffnung fest zu Gott allein

Dass es unter seinen rechten Herrn,
Dem Reich Denmarck zu Glück und Ehren,
So lange foll unzerstörte stehn,
Als Sonn und Mond am Himmel gehn. (275)

Over den yderste Port.

Trin ind, om du est værd, jeg lader op min Bue
Og aabner Pladsen til det Cronet Slot at skue,
tre Konger det har ført af Vand, Ild og Skud,
Trods Havets Svelg, trods Brand, trods Fiendens Kugle Brud!
Nu har Kong CHRISTIAN den femtes Magt og Møye,
Ret kronet Verket, trods den Avindsyges Øye,
Gud give Kongen og hans Slægt en ævig Rod,
Saa længe Øresund skal kysse Cronborgs Fod!

T.K. (*)

(*) Samme Digter THOMAS KINGO haver efterladt i Mser. En Metrisk Beskrivelse kaldet: Den vidtberømte Danmarks Hoved-Fæstning Kronborg 1672. Saa og HENR. GERNER en anden deslige under det Navn: Kronborg Danmarks Formur, begge paa Alexandriske Vers og der nogle gode Anmerkninger.

Midt paa Slots-Gaarden staaer en stor Fontaine, indfattet med Sandsteen, hvis Postamenter forud vare zirede med mange store støbte Metal-Billeder af Dyr og Mennesker, ligesom Rør-Piberne vare af Sølv, men disse Kostbarheder borttog de Svenske i forrige Seculo. Slottet beboes nu sedvanligen af den Kongelige Commandant, som gjerne er en Generals-Person, saa og af nogle til Garnisonen henhørende Betientere.

Fæstning. Det allervigtigste ved dette Slot er Fæstningen, som, særdeles i sin nærværende Tilstand, og siden den Bade Anno 1691 af Jing (276) CHRISTIAN V. og nyeligen af vores nu regerende Allernaadigste Konge FRIDERICH V. med fleere Udenværker er forbedret og forøget, passerer retteligen for een af de allerstærkeste, formidableste og skønneste i gandske Europa. At den Anno 11658 faldt i de Svenskes Hænder, det skede uden at Fornødenhed og af Puffendorfs egen Relation, sees noksom, at Commandanten Beenfeldt, som blev dømt fra Livet, vel havde fortient det, om ikke ved virkelig Forræderie, som nogle tillagde ham, dog vist nok ved en stor Uforsigtighed. Den ældste og inderste Fæstning, som haver fire Bastioner, er beklædt med stærke Mure, og samme indvortes hvælvede saaledes, at man med en Karet, kand kiøre omkring der i, samt mageligen herbergere en Garnison af 1000 Mand. Disse Souterrains faae deres Lys oven fra, igiennem saadanne Luft-Huller, hvis Jern-Tralværk, ligesom den tykke Hvælving selv, ikke agter nogen faldende Bombe. Uden for denne Muur og Grave, møder mod Landsiden, den anden og atter den tredje Jordvold og Grave med sine minerte Revallider og Forværker. Mod Haf-Siden ere Bastionerne med grovt Skyt forsynte, endogsaa med dobbelte Cartauer af hvilke to ved Navn Skægge og Biørn, siges at kunde naae Skaane-Land. Paa denne Side mod Søen, er Fæstningen mod alt Overfald nyeligen bleven barricaderet ved saadanne nedslagne Pæle og Steen-Kister, som syntes t gjøre aalt Anfald der, saa vel som paa Land-Siden, forgieves, al den Stund Fæstningen ikke savner

Provision, Mandskab og Commandant. Fredens Gud forbyde, at det nogen Tid skulle prøberes. Adskillige store Bryllups-Solennitæter ere holdne paa Cronborg-Slot, den første Aar 1589 da Kong CHRISTIAN IV lod sin Søster Printzesse ANNA, med stor Pomp og Gerlighed vie til den (277) fraværende Kong JACOB af Skotland, per Procuratorem, som var hans Marschalk Grev Keit, hvilken satte sig paa Brude-Seng hos Printzessen, sige N. SLANGE i Kong CHRISTIAN IV Levnets Historie T.I p. 29. Om Vinteren i næst følgende Aar, da Kong JACOB selv havde indfundet sig i Norge og der holdt Bryllup, som dette Kongelige Par i Samfund til Dannemark, og blev i en gandske Maanet, nemlig fra den 21 Januarii til den 21 Februarii logeret paa Cronborg Slot, samt der diverteret med allehaande Fornøyer, og omsider ophentet til Kiøbenhavn. Samme Aar paa Paaske-Dag, holtes her atter et saadant Bryllup, med den unge Konges anden Søster, Printzesse ELISABETH og Hertug HENRICH JULIUS af Brunsvig-Lyneborg, da ligesom tilforn holtes mange Ridderspil og Herligheder, ved hvilke Kongen og Dronningen af Skotland endnu vare tilstede. Her af sluttes at Cronborg Slot, som da var nyt, holtes beqvemere til Solennitæter end Kiøbenhavns Slot.

Helsingør. Sonden for Cronborg Slot, og gandske nær ved dets yderste Fæstnings-Værker, men fra Kiøbenhavn fem Miile mod Norden, ligger Staden Helsingør, som næst efter bemeldte Kongelige Residentz, er den første, folkerigeste og af Bygning den anseeligste Kiøbstæd i Siælland. Af SAXONE GRAMMATICO kaldes den Helsinga, Helsingum og Helsingorum. Blandt fleere Gitzninger om Navnets Oprindelse, synes den rimeligst, som udleder det fra et gammelt Folkefærd, hvilket baade i Dannemark og Sverrig, haver været bekiendt under det Navn Helsingi, de Helsingier, maaskee de samme som PLINIUS L. IV, c. 13 kalder Hillevoness. Her i Siælland bære nogle Landsbyer ogsaa Navn af Helsinge. Lige over for i Skaane ligger (278) Helsingborg, at jeg ey skal tale om den gandske Provintz Helsing-Land i Sverrig, imellem Angermanland og Gestrike. Til den sidste Stavelse ør, svare et andet Navn, som slottet ogsaa sedvanligen kaltes med i gamle Dage, nemlig ørekrog, det er Krogen paa en sandagtig Strandbredde, thi denne er Bemerkelsen af det Islandske Eyr og gammel Danske au” eller ør, ogsaa forekommer i andre ved Stranden liggende Stæder, saasom Korsør, Skiælskør, Gedsør, Dragør ec. (*)

Alder og Skiebne. Om Byens egentlige Alder, findes intet tilforladeligt, dog alt det som giver tilkiende, at den vel torde være en af de ældste. Den har og adskillige gange lidet Vold og Overlast af Rigets fiender, særdeles 1228 af den Landflygtige Marsk Stigs Tilhæng fra Norge, som stak den i Brand. I det tiertende og femtende Seculo maae dens Kiøbmandskab have opvakt Misundelse hos de Vendiske Hanse-Stæder, som tilegnede sig et Monopolium i Øster-Søen, hvorfor de efter A. HVITFELDS Beretning, Anno 1311, item ½372 saa og 1522 med deres udseendte Floder, have plyndret og opbrændt Helsingør. Saa er den og trende Gange haardeligen hiemsøgt ved Pestilens, nemlig i Aarene 1583. 1618 og 1711. Paa den anden Side er samme Stad ogsaa (279) af sine Regentere bleven yndet og i Naade anseet, særdeles af Kong ERICO PONNERANO, som Anno 1416, iblant andre Privilegier, op muntrede Indvaanerne til bygning, lovende dem som bygde Huse af Grund-Muur ti, men de andre fem Aars Skatte-Frihed. Naar HVITFELDT i CHRISTIANI II. Levnet, forestiller fleere Prøver paa den Yndest, som samme Konge havde fattet for den Nederlandske Nation, ikke alene ved sin Dronnings men ogsaa ved den berygtede Moder Sigbrits Tilskyndelse, da meldes noget om det Forsæt, r indrømme Hollænderne den Stad Helsingør til Beboelse, uden tvivl i det Haab, at Stadens Beyleylighed til Handel, ville af hin Industrieuse og allerede Commercerende Nation, bedre bruges og benyttes til Rigets Opkomst, og Hanse-Stædernes Indskrænkelse. Men Borgerne satte sig derimod, og faldt derover saa dybt i Kongens Unaade, at da

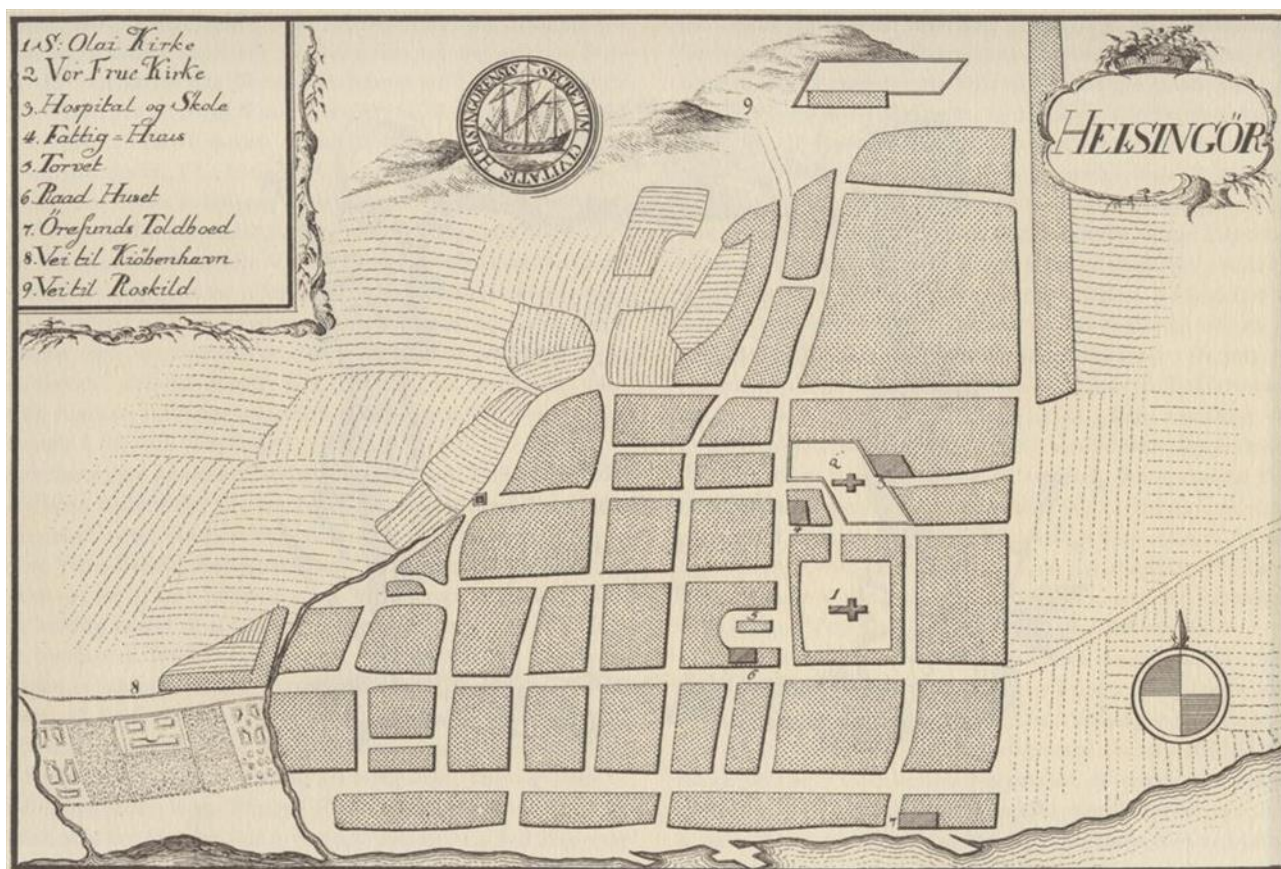
Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus II, 1764

Øresunds Told gav deres Bye god Næring, ved det at alle fremmede Skibe i det mindste maatte Ankre derpaa Rehden. Saa straffede Kongen Helsingør med at forleegge Toldstædet derfra til Kiøbenhavn, hvilket dog opvakte Skippernes Klage, og derfor strax efter bemeldte Herres Udreyse, af Kong FRIDERIC I. Aar 1524 igien blev forandret, og sat paa forrige Fod (*) (280)

(*) Kiøbmanskab og Søefart i Østersøen var den gang allerede anseelig dog ikke nær saa stor, som nu omstunder, da Tallet paa adskillige Nationers Skibe, som enten frem eller tilbage, passere Øresund og Ankre paa Helsingørs Rhede, er gemeenligen 5000 om Aaret og undertiden nogle hundrede der over. Følgende Liste viiser Fahrten i sidst afvigte Aar 1763.

Svenske Skibe passeret	998
Engelske Skib passeret	701
Danske Skibe passeret	1002
Hollandske Skibe passeret	1923
Danziger Skibe passeret	207
Preusiske Skibe passeret	68
Lybekker Skibe passeret	22
Rostokker Skibe passeret	17
Russiske Skibe passeret	11

Summa	5025
-------	------

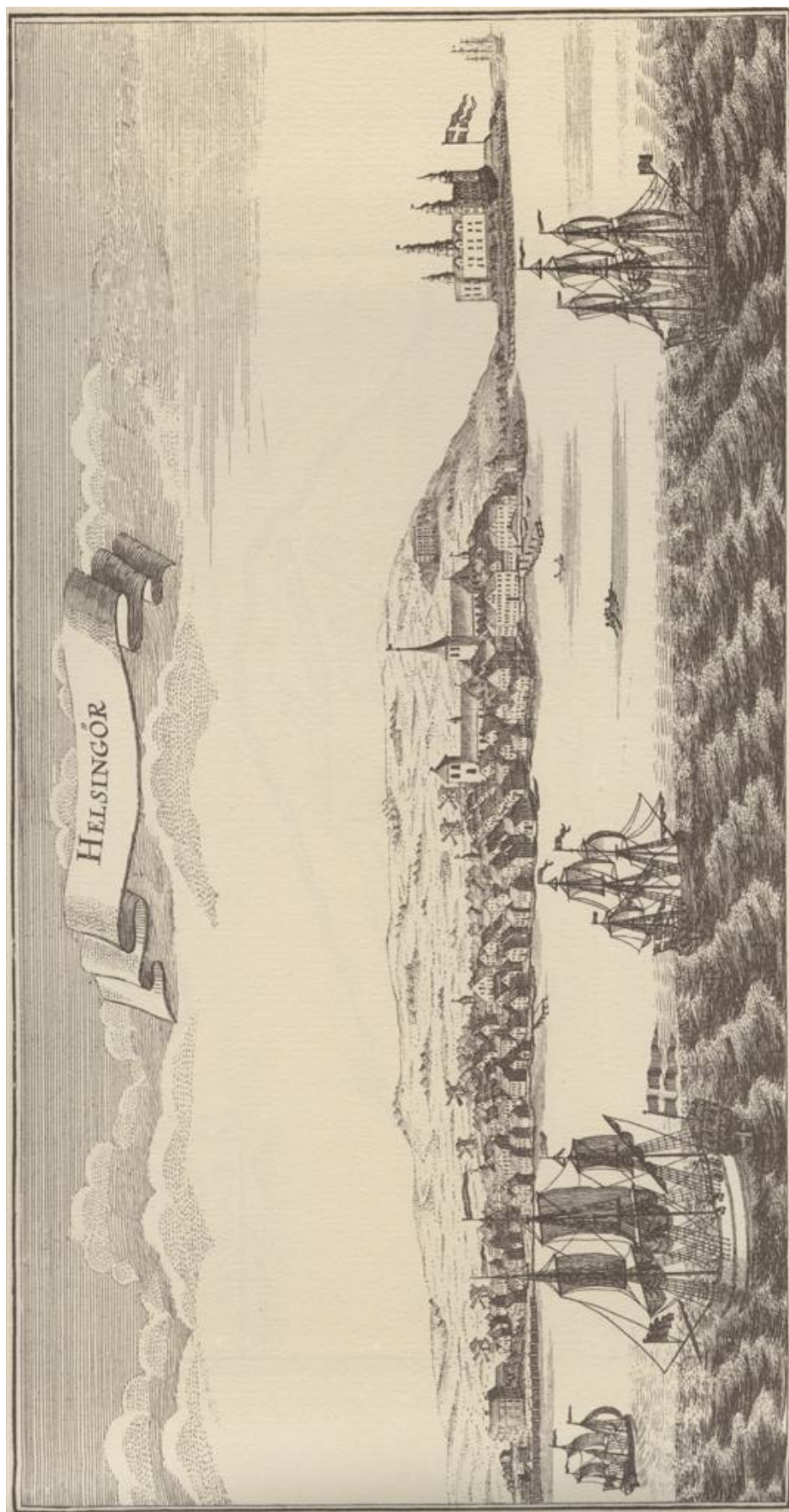

Skibsfart. Paa nærværende Tiid driver ingen af de Siælandske Kiøbsteder uden Kiøbenhavn, saa stort Kiøbmandskab som Helsingør, hvis Skibe besegle Øster- og Vester-Søen, ja endog

Middelhavet. Dog kunde dens Handel formodentlig blive langt større, dersom Byen var forsynet med en god Havn til Beskiærmelse, særdeles mod de Vinde af Syd-Ost, og paa denne Feyls Forbedring, haver Deres Majestæt vores Allernaadigste Konge FRIDERICH V. i disse Aaringer alvorligen været betænkt, samt til en sikker Havns Anleggelse, allerede ladet føye nogle Anstalter, hvis lykkelige Fuldbyrkelse, blant saa mange andre priselige Gierninger, uden Tvivl ville sætte denne Stad (liggende saa beleylig som ingen anden) i Stand til at drive den saa kaldte Entre-Post Handel, med Øster- og Vester-Søeiske Vahre, særdeles i fald den tillige blev erklæret for saadan en Porto-Franco, som Livorno i Italien, da den Engelske Minister MYLORD POLWARD meente, den maatte blive næsten (281) saasom London, og fylde det meeste af Veyen imellem Cronborg og Kiøbenhavn, hvilket om Sommers Tiid er heel behageligt, og med mange Landsbyer, Lysthus og Vertshuse bebygget.

Næring. Dog her og andensteds sigter man, med en Lands-Beskrivelse, ikke saa meget til det muelige, som til det virkelige, og da beroer Byens Velfærd for en god Deel paa Borgernes idelige Næring, af nogle tusende fremmede Skippere og deres Eqvipage, som vel ikke her kiøbe eller fortære lige meget, dog næsten alle noget, særdeles i de ofte forekommende Tilfælde af en bestandig Norden- eller Sønden-Vind, som endelig maa arrestere endeel, i det den anden Deel faaer frie Fart. Dersom denne Vind varer ved i nogle Dage, da den undertiden varer vel 1 á 3 Uger, saa sankes paa Helsingørs Rhede en Mængde af nogle hundrede Skibe, saa at deres Maste forestille en Skov, og da disse for den største Deel, behøve nogen Reyse-Provision, særdeles af Kiød, Brød, Viin, Brendeviin, Øll, Melk, Fisk, Urter og adskillige andre Fornødenheder, saa sluttet letterligen, at dette baade directe og indirecte, flyder ind i Byens Næring, endskiønt det samme tillige gjør mere Dyrtiid, eller kommer ovenbemeldte Vahres Priis til at stige desto høyere. Formedelst saadan Freqventz af Søefarende, have og de Commercerende Nationer, særdeles Engelske, Hollandske, Franske, Svenske og Russiske deres Consuler eller Commeisariier her boende, paa det deres Landsmænd, deels ved den saa kaldte Klarering paa Toldboden, deels i andre tilfældige Omstændigheder, af dem kunde raades og hielpes til Rette. Nogen Næring haver Byen fremdeles af Færgeløbet, som tillige er et Fisker-Selskab, item af mange fra og til Tydskland, Dannemark, Sverrig og Norge dagligen reysende Fremmede, som alle (282) maa passere Sundet og undertiden opholde sig her én eller fleere Dage. Fabriqver ere her ikke, saasom i endeel andre nærsomme Stæder anlagte, og maaske det ville mindre lykkes i denne, end som i de fleeste andre Byer, efterdi de Vahre som udkræves til daglig Fortæring, falde her dyrere end andensteds, af forberørte Aarsag. Nogle Kiøbmænd have nyeligen her oprettet et Par Sukker-Raffinaderier, og formodentligen af den Anledning, ville besegle de Danske Colonier i Vestindien. De døendes og fødtes Tal, som noget nær ligne hverandre, kand være hen imod et Par hundrede. Luften er efter Byens Lægd, noget vindig, men just derfor sund og beqvem til at opnaae en høy Alder.

Bygning. Samme Aar som Cronborgs Bygning blev foretagen, nemlig 1577 lod Kong FRIDERICH II. Fra nogle under Bierget liggende Graver, anlegge en god Vandledning til Stadens Brug, ligesom Gaderne ere besatte med gode springende Brønde. Mod Land-Siderne er Helsingør, ligesom vore fleeste Byer, aaben, og lukkes alene ved Porte og Slagbomme, men mod Strandkanten lod Kong CHRISTIAN iv. Anno 1630 opføre én Muur, med sex smaa Porte, dog det syntes uden nogen synderlig Nytte, hvorfor Muren nu er mestendeels ukiendelig og indbygget ved Borgernes Huse. Efter Grund-Ridsning, er Byens Figur nærmest ved en Treangel, som meenes at udgiøre næsten en halv Miil i Omkreds.

Den største skjønt ey den anseeligste Gade kaldes St. Annæ, og haver 102 Huse og Gaarde, dernæst Steengaden, Strand-Gaden, Bierge Gaden, Stierne-Gaden, Sudderrgaden, Brøndstrædet og en heel Hob mindre Stræder, i hvilke forbemeldte Monfr. BOESEN tæller 636 Gaarde, og meener at de deri boende Familers Tal er 1000, og Sielenes 5000, men naar Garnisonen, (283) de som boe Cronborg og andre Personer regnes med, meener han pag., 82 at Tallet stiger til hen imod 7000. Gader og Qvarterer ere her meere Snoer rette, end i de fleste gamle Byer, og blant de første er særdeles Steen-Gaden og Strand-gaden, igiennem hvilke Slottet Cronborg kand sees, baade lange og brede, samt med anseelige murede Huse tet besatte, ligesom de aarligen ved smukke Bygninger af nyere Facon forøges. (*) Til Udkik efter ankommende Skibe, have nogle Huse smaa Taarne og Pavillons paa Taget, hvilket de kalde Kikkenborge.

(*) Fransk tekst side 283.

St Olai Kirke. Sogne-Kirkerne ere tvende, af hvilke den første navnlig Sanct OLAI, er temmelig stor og tækket med Kaaber, samt ziret med et høyt Taarn, skjønt paa nærværende Tid uden Spiir, hvilket 1737 (284) nedblæste ved en heftig Storm, og endskiønt man til dets nye Opreisning, længe siden ved et Lotterie haver samlet en anseelig Capital, ikke endnu er sat i Stand, men Murene dækkede med et Træe-Tag. Inden i er denne Kirke én af de allerziirligste, som her til ands kand findes, efter gammel Dags Facon, da Malning og Forgylldning ikke er spart, og særdeles den store Alter-Tavle ved en Borgers Liberalitet, Anno 1755 er over alt forgylt som en Lue. Billehugger Arbeidet derpaaa forestillende Christi Lidelse, holdes for meget kunstigt, og er gjort 1664. I Pavedommets Tid fandtes her ikke mindre end 16 Altere. Choret indsluttes ved 76 Mesing Pillere. Adskillige gode Mænd have i denne Kirke kostbare Epitaphia og blandt dem, den i FRIDERICH III. Historien navnkundige HANS ROSTGAARD, med sin Hustrue, hvis Snildhed lignede Mandens Troeskab og Tapperhed i Krigen 1659. Over hende staaer følgende Vers.

Fordi min Hosbond ey sin Troeskab ville krænke
Mod Kongen, blev jeg som en høybedrøvet Enke,
Og han en flygtig Mand, Gud gav mig ham igien.
Her hviler vores Been. Mig Døden først tog hen.

Den underlige Historie som her alluderes til, kand læses i H. ROSTGAARDS Levnet, beskrevet ved Biskop LAAUR. THURA og af mig uddraget i *Manor. Dan.* T. I. p. 132. hvor ogsaa findes en Opregnelse af mange Adelige og Geistlige Mænds Navne, som læses i denne Kirke.

JOHANNES RESENIUS fortæller i sin *Luthero Triumphante*, at da den Evangeliske Læredom Anno 1544 var indført, efter at Borgerne, 8 Aar længere end andensteds her i Landet, havde sat sig derimod (285) skulle man om Natten have hørt den LXI Psalms første Vers:

Nu er os Gud misundelig ec. Her synge med en klingende med Barnagtig Stemme, hvilket uden Tvivl er antaget for en Engle-Røst skjønt andre kunde forestille sig der i en Slags Piam Fraudem. Den første Lutherske Præst, som efter nogen Modstand, fandt Indgang hos Tilhørerne, var Herr Peder Samsing (*).

(*) Hvorledes en Jesuit, ved Navn Pater Laurentius, gemeenlige kaldet Kloster-Lasse og barnfødt i Norge, Aar 1606 indfandt sig i Helsingør, med Forsæt at indføre Pavedømmet paa nye, ligesom han allerede havde gjort sig noget Tilhæng blandt Almuen, og i nogle Uger holdt hemmelige Messer,

indtil han fik Consilium abeundi, og hans Bog kaldet Herrens Vey, blev confisqveret, derom kand læses noget meere i *Annal. Ecel. Dan.* ved forbemeldte Aar.

St Mariæ Kirke. Den anden Kirke kaldet St. MARIÆ, var fordum Dominicanerne eller de sorte Brødre tilhørende, stiftet Anno 1242. Den er lidet mindre, dog i sig selv ikke liden, og næsten ligesom den forrige. Den er tillige en Garnisons Kirke, hvorfor saa vel i det Tydske som Danske Sprog, holdes Guds-Tieneste. At man her begyndte at prædike Tydsk, skeede Anno 1576, i Anledning af adskillige Tydske og Nederlandske Familier, som toge deres Boepæl i Helsingør, og af Kong FRIDERICH II. Paa alle optænkelige Maader bleve opmuntrede. Denne Kirke haver paa Taarnet et smukt Spiir, og inden til nogle merkværdige Gravskrifter, samt paa en gammel Kalk i Sacristiet, disse Ord: Hostia salutaris, quæ licet ubicunqve pro fidelibus immolatur, Frati Petro Regneri & omnibus fibi junctis amore seu debito speciali, (286) tam vivis quam mortuis, profit essicaciter ad veniam & falutem æternam amen MCCCXXXIII. Formodentlig er det denne Kirke, om hvilken A. Hvidtfeldt siger, at den berygtede Dyveke, Kong CHRISTIAN II. Boelskab, som Anno 15117 blev forgiven, fik sin Begravelse i Helsingørs Closter-Kirke.

Før Reformationen vare her, foruden Dominicanernes, endnu tre andre Kloster, nemlig de Graabrødres eller Franciscaners, ikke langt fra den førende Port eller Svinglen, hvilket Sted endnu kaldes Klosteret of St. ANNÆ Jomfru-Kloster, i St. Annæ Gade, hen imod den røde Port. Det fierte var Carmeliter Kloster, strax uden for Byen, hvor siden blev Kongens, og nu er den Grevelig Moltkische Have. Det sidste Kloster var stiftet af Kong ERICO POMMERANO Anno 1430, og fik ved adskillig Aflad, Penge nok til at fornye og udvide sine Bygninger med. Endnu tales i Jørgen Giøes Testament, af Anno 1474, om D. NICOLAI Kloster, men hvor det haver ligget vides ikke.

Skolen. Udi forbemeldte Dominicaner eller sorte Brødre Kloster, næst ved S. Marie Kirke, er nu Stadens offentlige Latinske Skole, samt Rectors, Conretors og trende Herres Boelig. Denne Skole er rigeligen beneficeret og underholder sine Disciple, endogsaa efter deres Dimission til Universitætet, saaledes, at da de i den øverste Lectie, ikke maa nyde meere end 30 Rixdale aarligen, saa reserveres dem endnu som Studentere, hver et hundrede Rixdaler eller meere, til deres Studeringers Fortsættelse.

Hospitalet. Ligeledes er her ogsaa et stort Hospital i tvende grundmurede Længder af dobbelt Etage, hvor 54 Lemmer nyde Ugentligen hver tre (287) Mark Danske, med Lys og Varme, samt Guds-Tieneste i en egen smuk liden Hospitals-Kirke, som har et Spir paa Taget. Samme Steds er og en saa kaldet Daare-Kiste, til afsindige Menniskers Varetægt. Desforuden findes ved St. Olai Kirke, endnu et andet Hospital, kaldet Fattige-Huset, hvor ogsaa 30 Almis-Lemmer nyde noget mindre, i Proportion af deres Trang. Paa denne Bygnings Muur staar Aaret 1632.

Raadhuset. Stadens Raadhus, liggende i Steen-Gåden, er en Antic, men til sit Brug vel indrettet Bygning, fra Anno 1574. Der forsamles Borgemester og Raad til Rettergangs-Sager, Regnskabers og andre offentlige Tings Afgiørelse.

Toldboden. Blant slige publicque Huse, er intet anseeligere end den Kongelige Toldboed, Øresunds Told vedkommende, foruden hvilket, Staden ogsaa haver sin egen mindre Toldboed og Toldbetientere. Øresunds ældre Toldboed, som var en skøn og stor gammeldags Bygning, blev Anno 1659 brændt ved de Svenske, da Slottet var belejret, og siden hialp man sig med en slet Bygning indtil Anno 1742, da den nu værende ziirlige og regulære Bygning, paa Kongelig

Omkostning blev opført. Der haver General-Told-Directeuren, hvis Embede er Adeligt, item de fire Told-Cammererer, Told-Directeuren Tapadeuren, Translateuren samt Controlleur ved Translationen, Passskriveren, Cassereren, Stempel-Trykkeren og deslige dertil henhørende Kongelige Betiente, deres adskillige Contorer og en Forsamlings-Sal, ligesom alle Sundet passerende fremmede Skippere indfinde sig der med deres Conossementer, for at betale Told, efter den med deres Nation havende Tarif, og tør ingen af dem ved, at klage over Ophold eller (287) eller Mangel paa allerhastigste Expedition, hvilken endogsaa med den Største Ladning, kand skee i faa Timer (*).

(*) At det forud ikke haver været saaledes, og at en uforsigtig Omgang da gav Anledning til mange Klagemaal, særdeles over Corfitz Ulfeld og en Ober-Visiterer navnlig Nicolai-Kok, som foraarsagede Almuens Oprør og blev udraabt for en Lands-Forræder, derom kand videre eftersees Nic. Slange, i Kong CHRISTIAN IV. Historie Tom II. Pag. 1201 og 1400.

Dette Toldkammer haver man med god Grund, længe siden anseet for ligesaa vigtigt, som mange Amtstuer eller Indkomsten af en heel Provins, kaldende de Danske Kongers Guld-Mine, og JONAS COLDINGENSIS, Synger derom *in coronario Daniae*: pag. 122. saaledes.

Qvas fundit Tagus aureas
Qvæ ramenta dat Hermus & lapillos
Qvos Indus virides, vel albicantes
Incta, qvæqve suis latent cavernis
Terræ viscere, sat periculosis
His nunc Dania turget & superbit.

Blant Directeurernes for same Øresunds Kongelige Told-Cammer, tælles en Mand, som man ike just der skulle have fromodet, nemlig een af de forrige Seculi allerlærdste, ved Navn MARCUS MEIBOMIUS, som I nogle Aar forested det Embede. Én af hans Antagonister var født i Helsingør, ogsaa en berømmelig lærd Mand, ved Navn WILHELM LANGE Professor Matheseos i Kiøbenhavn, og omsider Landssommer i Jylland, bekiendt af adskillige Skrifter, saavelsom af sine Controverser. (289) Men den største Mand som har kiendt denne Stad for sin Føde-Bye, er Jo. Isaacius Pontanus, næst SAXO og HVITFELD, vort Lands høyst fortiente Historicus, som her kom til Verden Anno 1571. Til Slutning vil jeg endnu i korteste Udtog anføre Indholden af nogle gamle Konge-Breve, Helsingørs Bye angaaende, saavidt de ældre Tiders Sæder og andre Omstændigheder der ved kunne oplyses. Udtoget er gjort efter Canzellie-Archivets No. 161 Lit. A.

Gamle Breve og Privilegier. Anno 1416 Kong ERICI POM. Ovenbemeldte Privilegium paa 10 Aars Skatte Frihed, for dem som byggede Steenhuse i Helsingør ec. Giver Borgerne ogsaa frie Ildebrand af allehaande Træe, udtagen Eeg og Bøg, item de maatte bygge Riisboder omkring deres Torske-Garn. Brevets Begyndelse er denne: Paa det vor nye Kiøbstæd paa Ørekrog desbedre og raskere bygges og Kossres ma ec.

Anno 1426 samme Konges Brev, om Borgernes Frihed paa Markederne, ligesom andre Kiøbstæder havde, samt Politie, Skik og Orden i Byen og Forbud, at ingen fremmet maatte holde noget fal i Stykkeviis. Her kaldes Stedet Krogen og siges at Folk skulle flytte dertil og bygge en nye Kiøbstæd. Deraf slutter jeg, at de ældre Helsingør, som i 13de Seculo blev afbrændt ved en Fiendtlig Flode,

maa siden i lang Tiid have lagt øde, og ikkun havt nogle adspredte Fiskerhuuse, hvorimod den nye ordentlige Qvarterer og Gader nu bleve anlagte:

Anno 1440 Kong CHROSTOPH III. Brev, som stadfæster Kong ERICHS forrige Breve, og legger dertil, at efter som Borgerne ey selv havde Torv, maatte de i andre Kiøbstæder købe Korn og ædende Vahre, item om deres Skibe og Færger dreve løse i Sundet, skulle de ey agtes for Vrag, i hvor de fandtes. Forstaa sig nogen af Byens Borgere, maatte han ey (290) bindes eller baastes, men kaldes for Kongens Foget og Borgemæsterne, uden det var halsløs Gierning.

Helsingørs Gamle Stads-Ret. Anno 1443 samme Konges Bye-Lov og Privilegier givne Helsingør. Det Document er vidtløftigt og indeholder 118 Capitler, af hvilke jeg til Prøve, vil anføre de vigtigste, saasom Cap. 1 og 2, at det Danske og Tydske Compagnie eller Gilde skulle have hver sine Oldermænd, efter Fogedens, Borgemæsternes og Raadets Samtykke, ey anderledes. De Gilder som agtedes Byen skadelige, skulle afskaffes, og Øllet føres til raadhuset, for at gives de Fattige. Capitel 3. I Stadens Kielder, skulle Borgemæster og Raad salholde Tydsk og fremmet Øll. Borgerne maatte selge samme i deres Huse, en ikke uden for. Capitel 4. Ingen som ville gjøre Bryllup, maatte have meer end 20 Disk Mad, og ikke meere end 5 Retter, uden han havde nogen Herre eller Fyrste, eller Biskop til Giæst. Capitel 9. En fremmet Kiøbmand maatte oplegge sit Gods og udskibe det igien. En Giæst eller fremmet Kiøbmand, som ikke var Liggere, maatte have Huus og Gaard, men ingen som var Liggere matte tage saadanne til sig. De skulle ligge til Herbergs og paa Kaast hos Borgere. Capitel 13. Ingen Giæst matte købe med Giæst, under Godsets Fortabelse. Capitel 14. En Giæst maatte give sit Giæste-Skud eengang om Aaret, naar han var Liggere, (Det er for Hanse-Stæderne) Capitel 18. Ingen fremmet Kræmmer maatte stande længere ude med sine Vahre, end 3 Dage, én Tiid om Aaret, uden han havde sønderlig Lov af Kongen. Capitel 30. Hvo som stigede over Byens Planker, Muur, eller Festning, eller brød Planker ud, han skulle give Kongen 40 Mark og Byen ligesaa meget. Capitel 31. Om Diger eller Planker fordervedes (291) eller udfaldt, for nogen Mands Forsømmelse i Fredstid, da skulle den som Rummet tilhørde, bøde det inden 20 Dage. Skeede det for Orlof, da bødes samme Dag, eller tages af hans Gods der til. Capitel 35. Behøvede Byen nogen Stræde eller Vey igiennem en Mands Gaard eller Jord, til Kongens eller Stadens Nytte, da skulle han det tillade og tage Giengield der for. Capitel 58. Tabte en Byemands Søn i Dobbelt eller nogen Leeg, da skulle den der vandt, ey beholde mere end én Øre. Capitel 59. Naar en Mand eller Kvinde laae i Hoer og blev derfor stevnet, saa de komme i Band, og ikke ville tage Skrift og Boed og bedre sig, men efter Aar og Dag, komme i Modband, da skulle Kongens Sværd rette der over, Manden Halsen af, of Kvinden settes levende i Jorden og deres Hovetlod forbrydes. Den samme Ret er for Jomfrue Krænkere. Capitel 64. Hvo som fik Spitals-Soet i Staden, han skulle nødes at fare ud til St. Jørgens-Huus, inden forelagt Tid, gjorde han det ey, da maatte man føre ham did, paa hans egen Kaast og Tæring. Capitel 70. Hvem som kaastede Ballast eller anden urenselse i Hafnen inden Bommen, og vesten til Steenbroen, han maatte bøde Kongen tre Mark og Staden det samme, Capitel 73. Hvilken Mand som beskadede Vindebroen ved at føre sit Skib der igennem, han bøde den Skade foruden tre Mark til Kongen og til Staden det samme. Capitel 80. Fogeden af Slottet, Borgemesterne og Raadmænd maatte keise Byefoget, som gammel Skik havde været, saa at ingen Tvedragt blev imellem Slottet og Byen. Capitel 90. Fornam man nogen Fare eller Forræderie mod Kongen, enten ude eller inde, da skulle Byemænd alle strax tilsøge med deres Magt og Bærie og redde Kongens Slot, (291) under deres Halses Fortabelse. Det samme skulle og Fogeden af Slottet gjøre Staden igien, med sit Folk, om Staden det behøver, dog saa aat han bevarer Slottet, som hannem ligger Magt pa ec.

Anno 1504 Kong HANSES Brev, om Helsingørs Borgeres Befrielse for Bye-Skat, i næstfølgende 8 Aar, da de nyeligen af Lybekkerne vare beskadede.

Anno 1529 samme Konges Brev om de Friheder paa Kirkens og Klostres Gods, som var forlenet Kiøbenhavn og Malmøe.

Anno 1565 Kong FRIDERICH II. Brev, som skenker St. Olai Kirke i Helsingør nogle Grunde og Jordparter, hvilke havde tilhørt Esserum Kloster, nemlig en Jord paa Steengaden, som gav aarlig tre Mark, ditto paa Mellemgaden gave 7 Skilling Groth, dito paa Sudergaden gav 4 Skilling Groth.

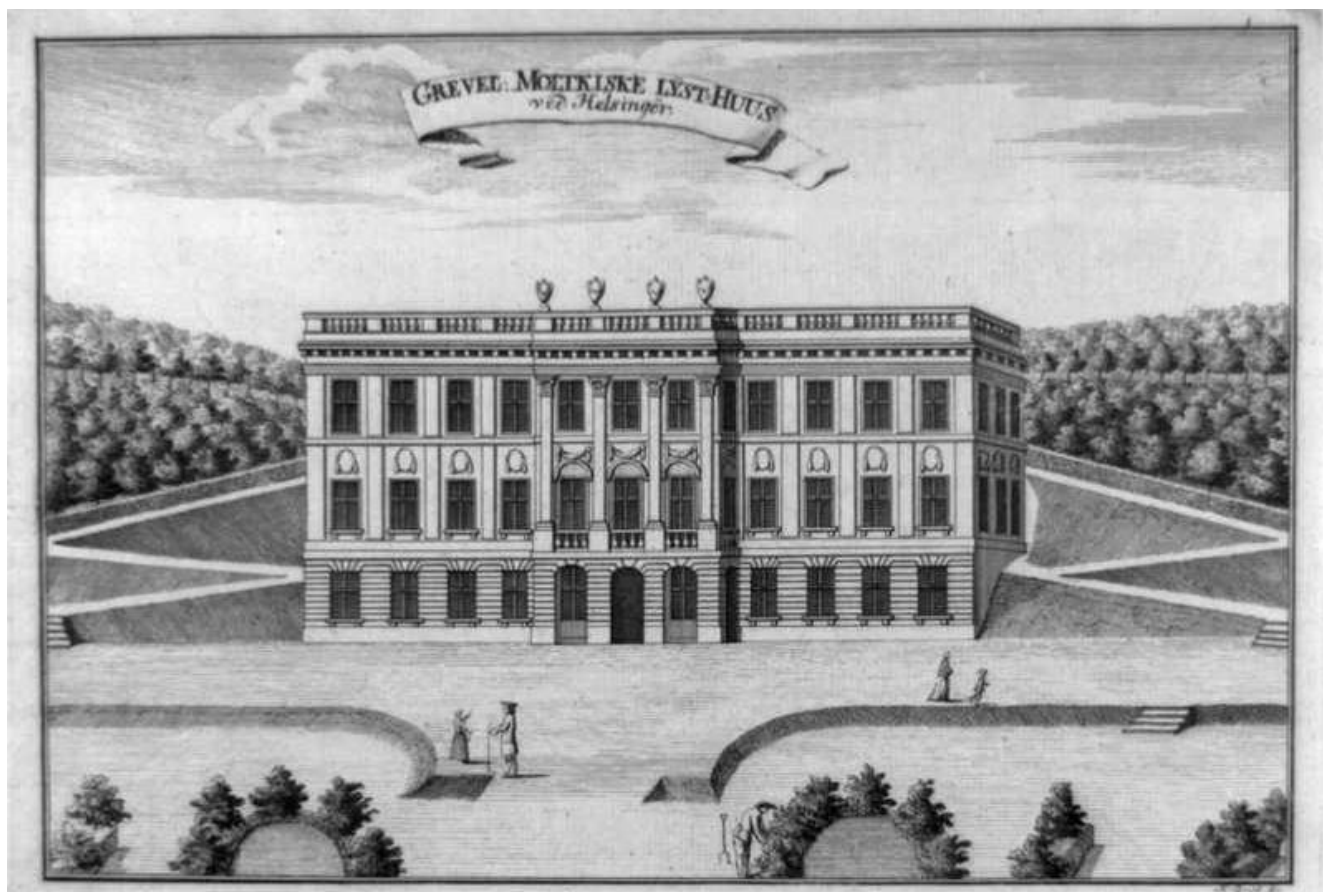
Anno 1574 samme Konges Brev til Magistraten i Helsingør, hvor det hedder korteligen: Vi forfare at der i Byen skal føres et meget utugtigt Levnet af løsagtige Qvindfolk, som søge did mere end anden Steds, for det fremmede Folkes Skyld, som kommer der i Sundet, Gud til Fortørnelse, og ærlige Folk til Forargelse. Saadant at afværge, bede og befale Vi, at I lade der i Byen opsøge disse løsagtige Qvindfolk, og denne stryge til Kagen og Byen forvises. Komme de igien, efter at de ere stubbede til Kagen, da at lade skiære begge Øren af dem. End hvis de ydermere lade dem finde i Byen, da lader I dem binde i en sæk og forsænke. De som holde saadanne skiørske Folk i deres Huse, skulle forvises Byen. (293).

Anno 1575 samme Konges Brev, med Forbud at holde Sviin i Byen, men alleene paa Skoven og anden Steds. Desligste ikke at holde løse Hunde, som kunne skade Viltet i næstliggende Skove.

Anno 1616 Kong CHRISTIAN IV Brev, at da mange baade uden og indenlandske komme til Helsingør, for at handle med Skipperne i Sundet, og Byen der ved skeede Fornærmelse, saa maatte ingen handle der, uden Adelen og de fire Kiøbstæder, Kiøbenhavn, Malmøe, Helsingborg og Landscrone. Dog skulle det være enhver tilladt at tilforhandle sig hele Skibs-Ladninger, men intet Stykkeviis.

I Kong CHRISTIAN IV. Tiid findes adskillig Kager at være indsendte, med Begiering om Byeskattens Formildelse, da mange Huse stode øde og mange beboedes af saadanne Kongelige Betiente, som havde frie Brev og ingen Byeskat ville give, hvilke Huuse af begge Slags angives at have været Aar 1620, henved 200.

Grevelige Moltkiske Lysthuus. Strax uden for Helsingør, paa det Sted som jeg tilforn sagde, at Carmeliter Kloster haver staaet, er nu et Sommerhuus med en kostbar Have den Grevelig Moltkiske Familie tilhørende, og ved en Tilbygning af skøn Architectur, i de sidste Aar anseeligen forbedret. Det ligger saa høyst over Byen, at man derfra haver en meget herlig Udsigt paa Kattegats og Øresunds Skibrige Vande, saavelsom over Skaane og Halland, med sit navnkundige Forbjerg Kullen. Den forrige Bygning havde Kong FRIDERICH II. Henved 1580 ladet opføre, dog noget mindre, men ligesom nu med plat Italiensk Tag besat paa Kanterne med Ziraater. Inden til er en god Deel ordentlige og vel indrettede Værelser, skjønt Huset ikke bestemmes til nogen Vedvarende Beboelse, Bag ved, opløfter sig det steile Bierg saaledes, at man af (294) Husets Overdeel kand gaae lige ud i Lysthavens øverste og ældste Deel. Denne er ikke stor, men vel beplantet med Alleer, grønne Arcader eller Bue-Gange, Ære-Porte ec. Samt ziret med nogle Kongers Bryst-Billeder af Metal på Fodstykker. Derfra nedstiges paa Biergets Side, ved adskillige Terrasser til Havens nederste Deel, som er nyeligen anlagt og haver skønne Vandspring. Stedets forrige Navn var Lunde-Have.

Kongelige Gevær-Fabriqve. Ikke langt derfra, ligger Slottets Ladegaard, og en halv Miil fra Helsingør mod Vesten, i Tikiøb-Sogn, er en Kongelig Gevær-Fabriqve ved den saa kaldte Hammer-Mølle, anlagt i dette Seculi Begyndelse, af da værende General-Krigs-Commissario VON PLATEN (*) som til den Ende, forskrev herind fra Tydskland, endeel Arbeydere, hvilke med deres Familie bleve boesatte der, saasom paa et beqvemt Sted, formedelst det løbende Vand, ved hvilket deres Hammer-Mølle drives. I begyndelsen mødte dette Verk adskillige Vanskeligheder, formedelst Anleggerens bekiendte Skiebne, thi den som efter ham, antog (295) sig samme, var ikke i Stand til at fortsætte det.

(*) Dog havde allerede midt i forrige Seculo paa sammested været en Hammer-Mølle, efter J. L. WOLFFS Beretning i hans *Encom. Dan.* men uden tvivl var dens Indretning gandske anderledes. Udi Henr. Gerners Metriske Beskrivelse om Kiøbenhavn og dets nye Fabriqver, læses nogle Ord, hidhenhørende, nemlig disse:

Salpeter Syderie er ogsaa der indrettet

Jernværk ved Helsingør man bringer paa Tapetet.

Man finder herlig Ertz man Smidder strax der hos

Adskillige Vaaben, som fortiener Lov og Roes.

Men da det, efter nogle Aars Forløb, kom i Ober-Krigs-Commissarii HANSENS Hænder, gik alting vel, og paa nærværende Tiid er Fabriqven i ønskelig Stand. Bemeldte Colonie af Tydske Familier haver nu formeeret og udbredet sig saaledes, at dens samlede Huse udgiøre en liden Bye af 3 til 400 Arbeydere, som giøre Bøsser, Pistoler, Bajonetter ec. Til Armeens Brug, alt efter forskrevne Maal og Model, samt til sin fastsatte Priis, som betales naar Gevæhret haver holdt Prøve. Denne Fabriqve kand regnes blandt de Allernyttigste og fornødenske i Landet. De fremmede Familier ere nu i deres Børn naturaliserte, og Forfarenhed haver i dette, ligesom i flere Exempler viis, at man ey tør forsage paa et hvert nyt Anlegs lykkelige Fremgang, fordi det af Begyndelse finder Modsigelse, Modstand og mange slags Anstød lagt i Veyen. Fabriqvens velbemeldte Eyermænd haver derved opbygget sig en boelig af saa god Anseelse, som nogen Herre-Gaard, ikke stor, men ziirlig, Egnen og Udsigten kand ikke være skønnere.

De Adels-Mænd som indtil Souverainiteten havde Ørekrog siden Cronborg Slot og Lehn, at raade over, opregnes i J. P. RESENII Manuser. Saaledes.

Albert Caspersen	Anno 1514
Vincentz Lunge	Anno 1522
Johann Rantzow	Anno 1524
Herlof Trolle	Anno 1550
Niels Parsberg	Anno 1554
Povel Hvitfeld	Anno 1556 (296)
Jörgen Sehsted	Anno 1564
Johan Taube	Anno 1576
Gerhard Rantzow	Anno 1584
Stehen Maltesen	Anno 1590
Ditlev Holk	Anno 1595
Mogens Ulfeld	Anno 1600
Jochum Bülov	Anno 1604
Chrisyen Johansen	Anno 1612
Christoffer Basse	Anno 1619
Jörgen Urne	Anno 1623
Friderich Urne	Anno 1627
Johan Ulrich Gyldenlöve	Anno 1641
Arner van de Kule	Anno 1645
Christoffer bille	Anno 1658

